

Zdislava z Lemberka jako postava děl krásné literatury

Bakalářská práce

Studijní program:

B7310 Filologie

Studijní obor:

Český jazyk a literatura

Autor práce:

Petra Kopřivová

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Zadání bakalářské práce

Zdislava z Lemberka jako postava děl krásné literatury

Jméno a příjmení: **Petra Kopřivová**
Osobní číslo: P18000817
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Český jazyk a literatura
Zadávací katedra: Katedra českého jazyka a literatury
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je postihnout všechna dostupná beletristická díla, která interpretují život Zdislavy z Lemberka prostřednictvím její osoby jako postavy těchto děl.

Za tímto účelem prostuduji dostupné pramenné materiály i relevantní sekundární literaturu. Pro dosažení vytčeného cíle použiji metody textové analýzy a interpretace primární literatury, kterou doplní retrospektivní zpracování sekundární literatury o životě české světice, žijící v první polovině 13. století.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Primární literatura:

DURYCH, Jaroslav. Světlo ve tmách: Blahoslavená Zdislava. 2. vyd., ve Vyšehradu 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1991.
KALISTA, Zdeněk. Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Řím, 1969.
MAZÁLKOVÁ, Vojtěška. Paní z Lemberka. 2. vyd. Ilustroval Česlava TALAFANTOVÁ. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007.
VRBOVÁ, Alena. V erbu Ivce: román o Zdislavě z Lemberka. Praha: Garamond, 2015.

Sekundární literatura:

COHNOVÁ, Dorrit. Co dělá fikci fikcí. Praha: Academia, 2009.
DOKOUPIL, Blahoslav: Český historický román 1945-1965. Praha: Československý spisovatel, 1987.
DOLEŽEL, Lubomír. Fikce a historie v období postmoderny. Praha: Academia, 2008.
HODROVÁ, Daniela a kol.: Poetika postavy. In: Na okraji chaosu: poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001, s. 517-717.
KALISTA, Zdeněk. Blahoslavená Zdislava, Praha 1991.
LUKÁCS, Gyorgy. Historický román. Bratislava: Tatran, 1976.
NĚMEC, Jaroslav. Zdislava z Lemberka: úcta a svatořečení. Řím: Poslulazione Generale O.P., 1988.
RIMMONOVÁ-KENANOVÁ, Shlomith. Poetika vyprávění. Brno: Host, 2001.
RYNEŠ, Václav; SVATOŠ, Ambrož. K počátkům náboženské úcty bl. Zdislavy. Řím: Křesťanská akademie, 1969.
Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka. Praha: Krystal OP, 1995.
SÝKORA, Pavel; FERBAR, Zdeněk. Zdislava Paní čistého života, příběh jedné z českých světic. Praha, 1995.
VLČEK, Emanuel. Osudy českých patronů. Praha, 1995.
VRÁTNÝ, Bartoloměj. Život bl. Zdislavy. Praha: Konvent o.o. dominikánů, 1908.

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. listopadu 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2021

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

28. dubna 2022

Petra Kopřivová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D., která mi při psaní bakalářské práce vždy ochotně pomohla a věnovala mi velké množství svého času. Jsem jí velmi vděčná za veškeré rady a připomínky, jež mi pomohly práci dokončit.

Díky patří i celé mé rodině, která mi vytvořila ideální prostředí k dokončení studia.

Anotace

Tato bakalářská práce zpracovává vybraná beletristická díla, jež popisují život sv. Zdislavy z Lemberka jakožto jejich postavy. Práce se skládá ze tří částí. První část se věnuje postavě Zdislavy z Lemberka, jejímu životu, Jablonnému v Podještědí a hradu Lemberku.

Druhá část se soustředí na bližší analýzu pěti děl, v nichž je Zdislava protagonistkou či v nich vystupuje jako postava.

Třetí část se zaměřuje na místa, která se ve vybraných titulech vyskytují, přičemž je věnována pozornost i jejich dnešní podobě, jež je doložena autorskými fotografiemi.

Klíčová slova

Zdislava z Lemberka, Jablonné v Podještědí, Lemberk, regionální literatura

Anotace

This thesis compiles chosen titles of fiction literature that use the life and persona of st. Zdislava z Lemberka as their main character and motif. The thesis consists of three main parts. The first part describes the life of Zdislava z Lemberka, history of Jablonné v Podještědí and the castle Lemberk. The second part consists of five chosen titles that underwent a closer analysis that used quotations to demonstrate the author's view of the life of st. Zdislava z Lemberka as the protagonist of the titles. The third part focuses on the geographical locations mentioned in the previously chosen titles, where it has been photo documented how those places had looked like in the day of this work's creation.

Key words

Zdislava z Lemberka, Jablonné v Podještědí, Lemberk, regional literature

Obsah

Seznam obrázků	5
Úvod.....	8
1. Zdislava z Lemberka	10
1.1. Původ Zdislavy	10
1.2. Život Zdislavy z Lemberka.....	11
1.3. Činy Zdislavy z Lemberka	13
1.4. Blahořečení a svatořečení	13
1.5. Podoba a ostatky	15
1.6. Zmínky v kronikách	15
2. Lemberk	17
3. Jablonné v Podještědí	19
3.1. Historický přehled	19
4. Historický román a teorie postavy.....	22
4.1. Teorie postavy literárního díla.....	24
4.1.1. Historická postava	24
4.1.2. Imaginovaná postava.....	25
5. Postava Zdislavy z Lemberka ve vybraných dílech	27
5.1. Díla	27
5.1.1. Vojtěška Mazálková – Paní z Lemberka.....	27
5.1.2. Přemysl Rut – O dobré paní Zdislavě	32
5.1.3. Pavel Sýkora a Zdeněk Ferbar – Zdislava Paní čistého života.....	35
5.1.4. Alena Vrbová – V erbu lvíce.....	38
5.1.5. Otfried Preussler – Útěk do Egypta přes Království české	42
5.2. Shrnutí	43
5.3. Ostatní literatura s tematikou Zdislavy z Lemberka.....	45
6. Místopis	47
6.1. Lemberk, jeho okolí a součásti	47
6.2. Jablonné v Podještědí, Česká Ves, klášter, bazilika, okolí.....	49
6.3. Zdislavina studánka, alej, kaple Nejsvětější Trojice	52
Závěr.....	57
Použitá literatura	59

Seznam obrázků

Obrázek 1 – <i>lembek. foto autorka</i>	47
Obrázek 2 – <i>Jablonné v podještědí. foto autorka</i>	49
Obrázek 3 – <i>Dominikánský klášter. foto autorka</i>	50
Obrázek 4 – <i>Bazilika sv. vavřince a sv. zdislavy. foto autorka</i>	51
Obrázek 5 – <i>Studánka. foto autorka</i>	53
Obrázek 6 – <i>studánka altán. foto autorka</i>	53
Obrázek 7 – <i>Lipová alej. foto autorka</i>	55
Obrázek 8 - <i>Kaple nejsvětější trojice. Foto autorka</i>	56

ÚVOD

Pro mnoho lidí je Zdislava z Lemberka pouze další světicí v zemi, kde převládá ateismus, přitom většina z nich ani neví, kdo Zdislava byla a proč je vůbec důležitá. V posledním století vzniklo o této osobnosti mnoho různých publikací a textů. Zdislava z Lemberka je jedna z nejvýznamnějších osobností Libereckého kraje a silně se pojí s Jablonným v Podještědí a hradem Lemberkem. Je spolupatronkou českého národa, patronkou rodin, litoměřické diecéze, České dominikánské provincie a od roku 2002 také patronkou Libereckého kraje. Ačkoliv od její smrti uplynulo více než 800 let, její tělesné ostatky, uložené v bazilice minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy, jsou každoročně vyhledávány věřícími, kteří doufají v jejich zázračnou moc. Zdislava proslula zejména dobročinností, laskavostí a láskou ke své rodině, což jsou hodnoty, které byly, jsou a budou vždy uznávány.

K vytvoření této bakalářské práce mne vedl silný zájem o postavu Zdislavy z Lemberka a o literaturu s ní spojenou, jelikož jsem vyrůstala v místech Zdislavina působení. Kraj, ze kterého pocházím, mi byl velkou inspirací ve více směrech, avšak byla to právě Zdislava, která mě při výběru tématu bakalářské práce zaujala nejvíce. Jablonné v Podještědí mi poskytlo dostatek podnětů k tomu, abych se o postavu Zdislavy z Lemberka začala zajímat do větší hloubky, a v bazilice minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy jsem dostala spoustu doporučení na literaturu, která by mi mohla pomoci naplnit stanovené cíle práce.

Přestože o době, ve které Zdislava z Lemberka žila, toho v obecné rovině víme poměrně dost, neexistují téměř žádné konkrétní prameny týkající se jen jí. Tento nedostatek reálných zdrojů dává autorům krásné literatury, v nichž Zdislava z Lemberka vystupuje jako postava, široké pole pro různé fabulace a vykonstruované scénáře zvláště při zpodobňování tří oblastí jejího života. Je to manželské soužití, rodina a léčitelské a charitativní snahy. Na tyto oblasti bych se ve své práci chtěla zaměřit tak, že je nejprve vyhledám, budu charakterizovat a následně porovnávat.

První část práce se zabývá samotnou historickou postavou Zdislavy z Lemberka. Seznamuje čtenáře s dobou, původem i životem svaté Zdislavy a jejím působením v Jablonném v Podještědí a na Lemberku. Tato část dále popisuje cestu sv. Zdislavy k pomoci druhým a budování institucí, jež svým významem přesáhly Zdislavinu dobu, Zdislavino blahořečení

a následné svatořečení. První část práce také stručně seznamuje s pojmy *historický román* a *postava literárního díla*, které jsou v celkové koncepci práce velmi důležité.

Druhou část tvoří analýza pěti děl s postavou Zdislavy jako jejich protagonistky či jinak významné osoby. Jedná se o tyto tituly: Vojtěška Mazálková – *Paní z Lemberka*, Přemysl Rut – *O dobré paní Zdislavě*, Pavel Sýkora a Zdeněk Ferbar – *Zdislava Paní čistého života*, Alena Vrbová – *V erbu lvíce* a Otfried Preussler – *Útěk do Egypta přes Království české*. V prvních čtyřech jmenovaných dílech je Zdislava hlavní postavou a děj se věnuje pouze jí a událostem, které se děly za jejího života nebo s ním úzce souvisely. Poslední kniha – *Útěk do Egypta přes Království české* od Otfrieda Preusslera Zdislavu zmiňuje pouze v jedné kapitole, avšak v celkové koncepci práce má důležité místo, jelikož popisuje z jiné perspektivy manželský vztah Zdislavy a Havla z Lemberka.

Tato část práce se soustředí na hledání odlišností mezi jednotlivými díly a naopak podobností či přímo shod. Součástí druhé části je také místopis s aktuálními autorskými fotografiemi míst, jež jsou v dílech v souvislosti s životem světičky zmiňována.

1. ZDISLAVA Z LEMBERKA

Paní Zdislava z Lemberka, původem z Křižanova, se narodila někdy kolem roku 1220.¹ Žila v dynamické době, jež ve střední Evropě spadá na počátek vrcholného středověku a již v Čechách vévodila vzpoura syna Přemysla proti vlastnímu otci Václavovi I.² Ačkoliv o jejím životě není mnoho zmínek, její jméno je známo dodnes, a to i přesto, že jako jediná z našich svatých nebyla ani členkou vládnoucího rodu, nebyla duchovního stavu a nehrála žádnou významnou roli v politických dějinách své země³. Její osobnost nám přibližují pouze dva prameny, a to: latinsky veršovaná *Kronika kláštera Žďárského* z roku 1300 a *Kronika tzv. Dalimila* z roku 1314, která je naší první česky psanou kronikou.⁴

1.1. PŮVOD ZDISLAVY

Zdislavini rodiče byli pan Přibyslav z Křižanova a paní Sibyla. Zdislavin otec pan Přibyslav z Křižanova patřil k vysokým knížecím úředníkům na Moravě. Vlastnil území v Českomoravské hraniční oblasti a v roce 1238 byl dosazen do funkce královského kastelána hradů Veveří a královského hradu v Brně. Někdy kolem roku 1215 se oženil s paní Sibylou, dvorní dámou z okruhu královny Kunhuty. Zdislavina matka Sibyla přišla do Čech s dvorem štaufské princezny Kunhuty, dcery římskoněmeckého krále Filipa Švábského, kterou dal její otec provdat za korunního prince Václava přibližně kolem roku 1207. Sama paní Sibyla pocházela pravděpodobně ze Sicílie.⁵

Paní Sibyla se za svůj život provdala třikrát. Po prvním sňatku s panem Bohušem ovdověla, načež si vzala pana Přibyslava. Manželé spolu měli dohromady pět dětí: Zdislavu, Eufemii a Elišku, a také dceru Lucii a syna Petra – oba však zemřeli v mladém věku.⁶ Všechny tři dcery měly díky otcovu postavení přístup k diplomatickým poradám či návštěvám vzácných hostů, a tudíž se dobře orientovaly v domácí politice i církevní sféře.⁷ Přibyslav byl společně s manželkou Sibylou velkým příznivcem brněnských klášterů (františkánský a dominikánský), jež hojně podporovali.⁸ Oba byli velmi zbožní a dle dokladu v *Kronice kláštera Žďárského*

¹ VLČEK, E. *Osudy českých patronů*. s. 232.

² KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 12.

³ VLČEK, E. *Osudy českých patronů*. Hospodářská a kulturní studia (HKS): WIKI [online]. Praha: Ekonomická fakulta ČZU, 2022, 2022 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.hks.re/wiki/doku.php?id=e.vlcek_-_jana_reinwartova

⁴ SVATOŠ, A. *Historická osobnost a význam Zdislavy z Lemberka* in: *Sborník ke svatořečení...* s. 11.

⁵ VLČEK, E. *Fyzická osobnost blahoslavené Zdislavy*. In: *Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka*. s. 38.

⁶ LUDVÍKOVSKÝ, J. *Cronica domus*. s. 24.

⁷ KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 95, 96.

⁸ Tamtéž, s. 83.

společně založili cisterciácký klášter ve Žďáru nad Sázavou, do nějž se paní Sibyla s dcerou Eufemií po smrti svého posledního manžela uchýlila a kde také zemřela.⁹ Po smrti pana Přibyslava roku 1251 se paní Sibyla vdala naposledy. Vzala si pana Jindřicha ze Žitavy, kterého taktéž přežila. Po jeho smrti se už nevdala a zemřela roku 1262 ve výše zmíněném klášteře.¹⁰

1.2. ŽIVOT ZDISLAVY Z LEMBERKA

Zdislava se narodila na Českomoravské vysočině kolem roku 1220.¹¹ Její rodnou obcí bylo pravděpodobně město Křižanov ležící nedaleko Žďáru nad Sázavou. Křižanov zaznamenal rozvoj na počátku třináctého století, kdy se jeho vlastníkem stal Zdislavin otec pan Přibyslav.¹² Po vzoru rodičů byla Zdislava velmi zbožná. Zbožnost jí byla vštěpována už od útlého věku a Zdislavino nadšení pro duchovní život se projevilo přibližně v jejích sedmi letech i údajným útěkem do lesní poustevny, kde se až do doby svého nalezení věnovala modlitbám.¹³ Z domova odešla někdy v rozmezí let 1239–1240 a provdala se za Havla z Jablonného, jak napsal žďárský kronikář Jindřich Řezbář do *Kroniky kláštera Žďárského*.¹⁴

K seznámení s panem Havlem došlo pravděpodobně v době Zdislavina pobytu v Brně, kde se údajně konal i jejich sňatek. Brnu byl v té době připisován velký význam, poněvadž bylo v rámci střední Evropy střediskem politiky a kultury.¹⁵ Pan Havel byl synem děčínského purkrabího Markvarta II. a Hostilky. Pocházel z velmožného rodu Markvarticů, který měl na starost správu rozsáhlých území na severu Čech, a v letech 1233–1236 se v pramenech objevuje jako součást královské družiny.¹⁶ Od roku 1241 přijal přízvisko Havel z Lemberka. Lemberk byl původně strážní tvrzí. Havel ho dal přestavět na hrad, jenž se stal jeho sídlem. Byl jedním ze šlechticů, již stáli na straně krále Václava I. při vzpouře jeho syna Přemysla Otakara II. v roce 1248. Dalimil Zdislavu oslovuje titulem paní.¹⁷ Titul paní byl v té době ekvivalentem k titulu rytíř. Paní byla žena rytíře, jež svobodně vládne, reprezentuje svého manžela a komunitu.¹⁸ Zdislava byla panu Havlovi dobrou manželkou a měli spolu pravděpodobně čtyři

⁹ LUDVÍKOVSKÝ, J. *Cronica domus*, s. 24.

¹⁰ KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 98.

¹¹ VLČEK, E. *Fyzická osobnost Paní Zdislavy* in: *Sborník ke svatořečení...*, s. 47–48.

¹² Historie Křižanova – Vznik Křižanova: Křižanov. Městys Křižanov: Křižanov [online]. Copyright © 2013 AdminPro 2013 [cit. 2020-12-20]. Dostupné z: <https://www.krizanov.cz/historie/historie-krizanova>

¹³ DURYCH, J. *Světlo ve tmách*. s. 161.

¹⁴ KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 181.

¹⁵ Tamtéž, s. 181.

¹⁶ KROPÁČEK, J. a kol. *Severní Čechy. Krajina, historie, umělecké památky*. s. 91.

¹⁷ NĚMEC, J. *Legitimita a význam kanonizace bl. Zdislavy*. In *Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka*, s.17.

¹⁸ PÍTHA, P. *Blahoslavená Zdislava*. s. 32.

děti: Havla, Markétu, Jaroslava a Zdislava. O prvních dvou dětech Havlovi a Markétě se zmiňuje *Kronika kláštera Žďárského* slovy:

*První z nich Zdislavu Havel pán z Jablonného za ženu pojal. Žila s ním později životem čistým a dala mu děti: Havla, jenž – stejně jak matka – jen krátkého dožil se věku, a dceru Markétu, slynoucí krásou a ušlechtilostí.*¹⁹

Tato doba byla na události bohatá. V roce 1235 došlo ke kanonizaci Alžběty Durynské a Anežka Česká vstoupila do kláštera. Dá se předpokládat, že díky postavení Zdislavina otce, jenž měl vazby na královský dvůr, byla Zdislava o těchto krocích informována a pojala je za vzor své zbožnosti.²⁰ Děti Zdislavy a Havla měly ve svých životech mnoho úspěchů. Nejstarší syn Havel se vyskytoval v kruzích kolem Přemysla Otakara II. a od roku 1265 získal hodnost nejvyššího číšníka Království českého.²¹ O dalších dvou dětech Jaroslavovi a Zdislavovi nás informuje Kalista na základě dokladů z mnoha dobových listin, jež je zmiňují jako dědice panství v Jablonném a v Turnově. Jaroslav dle dokladů zdědil po otci rytířskou povahu a Havel z Lemberka v něm měl svého pokračovatele. Nejmladší syn Zdislav ve svém životě získal funkci purkrabího Pražského hradu a byl součástí skupiny panstva, která obklopovala krále Václava II. po jeho návratu na trůn po období poručnické vlády Oty Braniborského.²²

Zdislava z Lemberka se nedožila vysokého věku a už v mládí tušila, že její život nebude mít dlouhého trvání. Zemřela asi třicetiletá na Lemberku roku 1252. Příčinou její smrti byla pravděpodobně plicní choroba a celkové vyčerpání. Zdislavin manžel pan Havel svou manželku dlouho nepřezil. Zemřel pravděpodobně pouze dva roky po její smrti.²³

Hrob Zdislavy z Lemberka patří dodnes k hlavním památkám, jež se pojí s životem této svěťice. Nachází se v Jablonném v Podještědí v kryptě kostela sv. Vavřince. Tam byla uložena hned po své smrti roku 1252. Ostatky byly několikrát prozkoumány, díky čemuž byla získána spousta nových poznatků o vzhledu a stavbě těla Zdislavy z Lemberka.²⁴

¹⁹KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 181.

²⁰DURÝCH, J. *Světlo ve tmách*. s. 165.

²¹VLČEK, E. „Fyzická osobnost Paní Zdislavy“ in: *Sborník ke svatořečení...*, s. 39.

²²KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 295–307.

²³SVATOŠ, A. *Historická osobnost a význam Zdislavy z Lemberka* in: *Sborník ke svatořečení...*, s. 13.

²⁴NĚMEC, J. *Zdislava z Lemberka: Úcta a svatořečení*. s. 15–20.

1.3. ČINY ZDISLAVY Z LEMBERKA

Zdislava je i v dnešní době v paměti lidí uložena jakožto veliká léčitelka a dobrodějka. Společně s panem Havlem se zasloužila o založení dominikánského kláštera a špitálu v Jablonném v Podještědí kolem roku 1250.²⁵ Přesné datum bohužel není možné zjistit, avšak je jisté, že k založení došlo před rokem 1252, jelikož na podzim tohoto roku do města dorazili pozvaní dominikánští mniši kazatelé a klášter ještě nebyl dokončen. Jak jsme se dočetli výše, Zdislava se dokončení kláštera v Jablonném nedožila. Za své vzory si zřejmě vzala dvě ze svých současnic – Alžbětu Durynskou a Hedviku Slezskou.²⁶

Za svůj život, bohužel krátký a silně spjatý s vírou, učinila pro druhé mnoho dobrého. Stručně se o tom vyjadřuje tato citace z *Dalimilovy kroniky*:

*Pět mrtvých vzkřísila,
Mnoho slepých prosvietila,
Chromých a malomocných mnoho uzdravila,
Nad jinými pracnými velké pomoci činila.*²⁷

1.4. BLAHOŘEČENÍ A SVATOŘEČENÍ

Již po Zdislavině smrti se lidé chodili modlit k jejímu hrobu a uctívali ji jako svatou. K její kanonizaci však došlo až mnohem později. Zdislava byla úředně beatifikovaná až v roce oficiálního uznání svého kultu, tedy 1907. O nevýslovné úctě k ní se však mluví už v *Dalimilově kronice*, v níž je označena za *ženu svatého života*, a jsou zde vyličený její skutky (viz citace v podkapitole výše). Ačkoliv úcta k ní má takto hluboké kořeny, doba nebyla Zdislavině blahořečení nakloněna po dlouhá staletí. Jedním z důvodů mohla být neinformovanost či ztráta zájmu o její osobu. Za vlády Karla IV. nastalo ideální období, jež přálo církevním záležitostem, avšak úcta k paní Zdislavě nebyla ani zdaleka na svém vrcholu. Lepší to nebylo ani ve století patnáctém, v době husitských válek, kdy byl klášter v Jablonném poškozen. Náznak znovuobnovené úcty je možné pozorovat až koncem šestnáctého století díky vzniklé písni, jež dokládá rekonstrukci Zdislavina hrobu. Výrazný obrat nastal ve století sedmnáctém. Zájem o postavu Zdislavy z Lemberka se znovu probudil s rozvojem barokní

²⁵ Historie. Zdislava.cz [online]. Jablonné v Podještědí: Klášter dominikánů Jablonné v Podještědí, 2022, [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.zdislava.cz/klaster-2/historie/>

²⁶ WALDSTEIN WARTENBERG, B. *Svatá Zdislava a její doba*. s. 24–26.

²⁷ FLAJŠHANS, V. *Česká kronika tak řečeného Dalimila*. s. 158.

kultury. Nermalou zásluhu na tom měl pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, který na začátku sedmnáctého století usiloval o Zdislavino blahorečení, avšak neúspěšně. Postava Zdislavy se v sedmnáctém století těšila opravdu velkému zájmu. Z konce století pochází nejstarší dochovaný ikonografický cyklus dvaceti čtyř olejomalb vyobrazujících život a skutky paní z Lemberka. Tyto obrazy byly zhotoveny na popud tehdejšího hejtmana Jablonného – Jindřicha Henckela, jenž je nechal vytvořit podle starších předloh, které se však nedochovaly. V témže století došlo také k rekonstrukci Zdislaviny hrobky z iniciativy Berků z Dubé, již měnili celkový vzhled tehdejšího kostela. Při této rekonstrukci získala Zdislavina hrobka podobu, kterou si zachovala dodnes. V osmnáctém století bývá na většině ikonografických pramenů Zdislava spojována s rodem Berků z Dubé, již k ní chovali velikou úctu, avšak v žádném přímém příbuzenském vztahu s nimi nebyla, jak si někteří mylně vykládali. Zájem o kult paní Zdislavy se znovu probudil až ke konci devatenáctého století, kdy se po celém kraji rozšířily informace o Zdislaviných léčitelských schopnostech. Větší zájem o její osobu také vyvolala její beatifikace z roku 1907.

Nedlouho po Zdislavině beatifikaci se začaly objevovat první žádosti o její svatořečení. První takováto žádost vzešla z popudu biskupa Štěpána Trochty z Litoměřic. Zdislava se však kanonizace dočkala až o mnoho let později.²⁸ Vznikla spousta prosebných listů dokládajících důvody ke Zdislavinu svatořečení. Byl vyzdvihován především její ctnostný život, rodinné hodnoty a pomoc nemocným a chudým. Svým způsobem života se stala vzorem a příkladem pro další generace.²⁹

K úspěšné kanonizaci bylo potřebné získat a shromáždit důkazy o výše zmíněných ctnostech a vykonaných skutcích. O nich svědčí dvě kroniky: *Kronika kláštera Žďárského* a *Kronika Dalimilova*. Byla doložena i spousta zázraků ze současnosti, např. uzdravení z nemoci atp.³⁰ Blahoslavená Zdislava byla prohlášena za svatou papežem Janem Pavlem II. 21. května roku 1995 v Olomouci.³¹

²⁸ NĚMEC, J. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*. s. 29.

²⁹ Tamtéž, s. 29.

³⁰ Tamtéž, s. 31–33.

³¹ Tamtéž, s. 37.

1.5. PODOBA A OSTATKY

Jak bylo zmíněno výše, *Dalimilova kronika* uvádí jako rok úmrtí paní Zdislavy rok 1252. Se svým manželem byla pohřbena v kostele sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí. Roku 1702 byly ostatky paní Zdislavy vyzvednuty z důvodu nutné opravy základů kostela. Bylo to poprvé od Zdislaviny smrti, co došlo k odkrytí jejího hrobu. Axonometrický pohled na hrob ukázal náhrobní kámen, pět krycích kamenů spolu s kameny čelními a bočními. Uvnitř hrobu byly nalezeny čtyři dlouhé kosti, několik žeber, lebka a několik malých kostí ve špatném stavu. Ostatky byly následně vyzdviženy a přemístěny do nové schránky umístěné do síně v přízemním ambitu, která k tomu byla vytvořena. Zde zůstaly ostatky uloženy až do roku 1731, kdy se vrátily na své původní místo, již opravené. Z důvodu Zdislavina blahořečení byl hrob otevřen znovu 10. března 1908.³²

K poslednímu vyzvednutí ostatků paní Zdislavy došlo na žádost kapitulního ordinátu v Litoměřicích dne 22. února 1979. Obsah rakve byl, společně se zapečetěnou skleněnou schránkou, převezen do Národního muzea v Praze, kde byl převzat k následnému studiu a konzervaci.³³

Přestože byla zachovalost ostatků velmi špatná, podařilo se vytvořit přibližnou podobu Zdislavy z Lemberka. Celková analýza a antropologicko-lékařský průzkum zkoumaných ostatků ukázaly, že Zdislava zemřela kolem 33. roku svého života zřejmě na nějakou plicní chorobu a byla na svou dobu vysoké postavy, přibližně 160 cm. Kostra byla štíhlá se slabě vytvořeným svalovým reliéfem. Její obličej byl dlouhý s vysokými očnicemi a úzkým nosem. Kosterní pozůstatky byly navraceny a slavnostně uloženy zpět na své místo v kostele sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí 9. července roku 1979.³⁴

1.6. ZMÍNKY V KRONIKÁCH

O samotném životě Zdislavy z Lemberka se dochovaly pouze dva prameny kronikářského typu. Ačkoliv oba vznikly až po její smrti, jako jediné nám poskytují bezprostřední svědectví o Zdislavině životě. Zmínky v obou pramenech jsou velmi stručné, jejich informační hodnota je však vysoká.

³² Vlček, E. *Fyzická osobnost Paní Zdislavy* in: *Sborník ke svatořečení...*, s. 40–44.

³³ Tamtéž, s. 44–45.

³⁴ Tamtéž, s. 46–57.

Starší z pramenů je *Kronika kláštera Žďárského*, jejíž vznik můžeme datovat přibližně k roku 1300, půl století po Zdislavině smrti. Sepsána byla mnichem Jindřichem Řezbářem, který působil ve Žďárském klášteře, vystavěném za pomoci Zdislaviných rodičů – pana Přibyslava a jeho manželky Sibyly. Kronika se hojně zmiňuje o Zdislavině rodině a dalších blízkých osobách, avšak o Zdislavě samotné se autor vyjádřil velmi stroze.³⁵

V důsledku pozdního objevení kroniky, v polovině devatenáctého století, došlo k mnoha milným výkladům průběhu manželského soužití Zdislavy a Havla z Lemberka. Tento motiv je velmi častý zejména v barokní legendaristické tvorbě. Jak již vyplývá z textu výše, autor kroniky se se Zdislavou nikdy nesešel a je velmi málo pravděpodobné, že by udržoval kontakt s některými jejími blízkými. O tom svědčí i fakt, že zmínka o Zdislavě je v *Kronice kláštera Žďárského* velmi stručná a je zde patrná absence některých informací, jako například chybějící jméno syna Zdislava ve výčtu dětí. V kronice se o Zdislavě a jejím životě autor vyjadřuje takto:

*Z tohoto manželství pak tři krásné dcery vzešly,
Kterým v pozdějších letech se dostalo veliké chvály;
Mimo to manželé tito pak zplodili ještě dvě děti,
Chlapce, jež nazvali Petrem, a děvče, již Libuškou zvali.
První z oněch tří dcer se Zdislava zvala, ta druhá
Eufemie a třetí, té nejmladší ze všech, pak jméno
Eliška dali. A pak když dospělé byly tři dívky,
Havel, Boček a Smil si za manželky je vzali.
Havel, z Jablonného zvaný, si vyvolil Zdislavu za choť,
Bez úhony s ním žila, rovněž mu zplodila dítky:
Havla a Jaroslava – však Havel žil jenom krátce –
a pak Markétu dceru, jež krásná a vznešená byla.³⁶*

Druhý pramen je *Kronika tak řečeného Dalimila*. Kronika je dokladem zázračných léčitelských skutků, které Zdislava vykonala. Zmiňuje se také o jejím manželovi, dětech a o úmrtí světice.³⁷

³⁵ KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. s. 181–182.

³⁶ LUDVÍKOVSKÝ, J. *Cronica domus*. s. 23.

³⁷ KALISTA, Z. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*, s. 15–19.

2. LEMBERK

Lemberk je středověký hrad, postavený ve třináctém století v době rané gotiky, a jedná se o jeden z prvních panských hradů na našem území. Jeho zakladatelem byl již zmiňovaný Havel z Markvartic, jehož jméno se v podobě Havel z Lemberka poprvé objevilo roku 1241 na jedné z listin tehdejšího krále Václava I. Proto je vznik hradu datován do druhé čtvrtiny třináctého století. Hrad získal svůj název podle erbovního znaku Havla z Markvartic, který na sobě nese zlatou lvici na modrém poli. Z toho důvodu byl hrad pojmenován Löwenberg či Lewanberuch, Lewenberch – v překladu Lví vrch. Postupným zkomolováním těchto názvů hrad získal své dnešní pojmenování – Lemberk.³⁸

Z původní gotické podoby hradu se do dnešní doby dochovaly pouze spodní části zdiva a některé prvky věže. V šestnáctém století za Jindřicha Kurzbacha z Trachenberka a počátkem sedmnáctého století za pánů z Donína totiž hrad podstoupil rozsáhlou renesanční přestavbu. Předností této přestavby dodnes zůstává sál s malovaným kazetovým stropem s výjevy z bajek. Další renesanční úpravou bylo zvýšení budovy o druhé patro a její pokrytí tzv. psaníčkovým sgrafitem. Změna gotického hradu na renesanční zámek byla jedním z největších zásahů do této stavby. Po roce 1620 přešel zámek do vlastnictví Albrechta z Valdštejna a poté ho v roce 1634 získal Jan Rudolf z Bredy. Bredové pak nechali zámek upravit do barokní podoby se štukovou výzdobou, která je zachována dodnes. Ve stejné době vznikl poblíž zámku Bredovský letohrádek s rozsáhlou zahradou. Poslední majitelé zámku Gallasové a Clam-Gallasové věnovali pozornost spíše opravám a údržbě budovy.

Zámek nebyl vždy poklidným místem a útočištěm šlechty a během sedmileté války byl silně poničen. Po bitvě u Hochkirku (1758) byl bajkový sál využíván jako polní lazaret pro raněné vojáky. Válka přinesla mnoho zraněných a v zámku samotném tehdy zemřelo přes tisíc mužů, kteří jsou pohřbeni nedaleko v lese, kde je na jejich připomínku vztyčený dřevěný kříž.

Posledním mužským majitelem zámku z rodu Clam-Gallasů byl František Clam-Gallas. Po jeho smrti přešel Lemberk do vlastnictví jeho dcery princezny Gabriely Auerspergerové. Roku 1945 byl zámek na základě tzv. Benešových dekretů zkonfiskován.

³⁸ SOUKUPOVÁ, H. *Stavebně historický průzkum zámku Lemberk*. s. 13.

V létě roku 1971 se zámek na delší dobu uzavřel. Důvodem bylo napadení dřevěných částí stavby dřevokaznou houbou, což mělo za důsledek narušení statiky celého objektu. Stavební činnost začala roku 1979, zámek byl však veřejnosti otevřen až v červenci roku 1992.³⁹

³⁹ Zamek-lembek [online]. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.zamek-lembek.cz/cs/o-zamku/historie>

3. JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ

Jablonné v Podještědí je malé město ležící v severních Čechách napůl cesty mezi Libercem a Českou Lípou. Vznik města je spojován s příchodem německých kolonistů do pohraničí. První písemná zmínka o Jablonném pochází z roku 1241, v té době však už pravděpodobně existovalo. Jeho název se objevil za jménem tamějšího pána Havla z Lemberka, oslovaného i Havel z Jablonného, a to slovy *Gallus de Yablonní* či variací z téhož roku *in Gavela*. Pravděpodobný etymologický výklad tohoto názvu pochází od jabloní, které se v okolí měly vysazovat. Město za svou existenci zaznamenalo hned několik podob svého názvu, například: *Cornadus de Gablona*, *Gabl*, *Gablona* či *de Jablony*. Do roku 1902 podobných variant zmíněných názvů vzniklo ještě mnoho. V tomto roce získalo Jablonné znovu trochu jiný název: *Německé Jablonné*, *Deutsch Gabel*. Poslední změna z roku 1945 název města ustálila a je používána dodnes – Jablonné v Podještědí.⁴⁰

3.1. HISTORICKÝ PŘEHLED

Jablonné v Podještědí bylo od poloviny třináctého století až do konce století osmnáctého považováno za jedno z nejvýznamnějších měst v okolí Lužických hor. Svou popularitu si získalo i přes malé množství osadníků, kteří zde zůstávali navzdory špatné kvalitě půdy a drsnému terénu.

Ačkoliv v okolí Jablonného již na přelomu století dvanáctého a třináctého vznikaly vsi (Markvartice, Kněžice), k osidlování dalších oblastí Lužických hor docházelo až v průběhu třináctého století. K Jablonnému se připojily vsi Heřmanice, Petrovice, Dubnice a Lückendorf a došlo k osidlování oblastí na východ a severovýchod od Jablonného, kde vznikly vsi Janovice, Rynoltice, Jitrava, Zdislava, Žibřidice a Křižany. Ono veliké rozšiřování území a osidlování souviselo s pronikáním rodu Markvarticů do Podještědí. Významnou postavou tohoto rodu byl již zmíněný syn Markvarta – Havel z Lemberka.

Jablonné zůstalo v rukou pánů z Lemberka až do přelomu čtrnáctého a patnáctého století. Po dobu jejich správy město zaznamenalo velký rozkvět. Občanům bylo uděleno právo volné správy jejich majetku, město zavedlo vlastní samosprávu a vedlo úřední městskou knihu. Konec čtrnáctého století znamenal pro Jablonné důležitý mezník. Došlo k rozdělení správy jednotlivých oblastí mezi Jindřicha Berku z Dubé a z Housky a Haška z Lemberka. V období

⁴⁰ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 537.

husitských válek byl sever vystaven četným husitským nájezdům. Jablonné bylo spojeno do rukou jedné vrchnosti až v roce 1435, kdy Jindřich Berka z Dubé získal díky převodům uvnitř rodu i druhou část města.

Za období rozkvětu města můžeme považovat šestnácté století. Jablonné bylo opevněno hradbami se dvěma bránami: Horní, směřující k Lemberku, a Dolní, směrem k Novému Falkenberku (dnešní dětský domov). Významný byl pro město pivovar, ve kterém se vařilo pivo pro panské krčmy. Z téhož století pocházejí i zprávy o zakládání cechů, např. cechu krejčích, později pak cechu pekařů, řezníků, tkalců, kovářů atd., a založení městské školy.

Jablonné zažilo doby vzestupů plných rozkvětu a prosperity, ale stejně tak devastující útoky, jež jej zanechaly zpustlé. V osmnáctém století bylo město vyhlášené svými tkalci a jinými textilními odvětvími. Od počátku osmnáctého století začala ve městě mezi Jablonným a Žitavou fungovat jízdní pošta a následně byla vybudována poštovní stanice. V polovině století však město strádalo následky válek, jež poznamenaly začátek vlády Marie Terezie. Největší pohromou byl však požár, který koncem století Jablonné postihl a kvůli němuž lehlo popelem přes 160 domů, včetně kláštera, farního kostela, radnice, školy, pivovaru atd. Významné je datum 19. 8. 1813, kdy Jablonné osobně navštívil císař Napoleon a na tzv. staré poště se sešel se zástupci městské správy. Díky velkému rozvoji textilní výroby a její modernizaci se podařilo škody napáchané válkou rychle zacelit a město se začalo znovu rozšiřovat. Na konci devatenáctého století město konečně po dlouhé době zaznamenalo obrat k lepšímu. Jablonné mělo výborné kulturní i společenské postavení, byla vybudována nová škola, vznikalo mnoho spolků různých zaměření, prosperoval textilní průmysl a došlo k modernizaci dopravy.

Další velkou ránou pro Jablonné byla první světová válka, přestože se odehrávala stovky kilometrů daleko. V listopadu roku 1914 byl v Jablonném zřízen tábor pro válečné zajatce, ve kterém byli vězněni Rusové, Srbové, Italové, Francouzi a Angličané. Jeho areál byl využit i v následujících letech a sloužil jako sběrný tábor pro utečence z Ruska. I zámek Lemberk byl počátkem dvacátého století využit k válečným účelům a byl v něm zřízen lazaret pro raněné rakouské vojáky.

Dalším zlom pro město nastal podpisem mnichovské dohody z 29. 9. 1938, podle níž byly Německu odstoupeny pohraniční oblasti, mezi které Jablonné svou polohou spadalo. V říjnu téhož roku bylo Jablonné připojeno k Říši v rámci Sudetské župy. Poválečná léta pro město

znamenała období změn. Postupně se znovu začala rozvíjet kultura a došlo k obměně národnostního složení.

Velká transformace nastala i v hospodářství. Počátkem padesátých let byl původní textilní průmysl nahrazen průmyslem sklářským v podobě podniku Preciosa. Od té doby došlo k celkové modernizaci města, včetně nové základní školy a obchodního střediska. V dnešní době k městu náleží okolní obce Heřmanice v Podještědí, Janovice v Podještědí, Kněžice, Lada, Lvová, Petrovice, Postřelná a Velký Valtinov. Jablonné v Podještědí plní v dnešní době funkci správního, obchodního a kulturního centra Lužických hor.⁴¹

⁴¹ SOVADINA, M. *Jablonné v Podještědí – Historický přehled*. In: P. Zdislava z Jablonného. s. 39–52.

4. HISTORICKÝ ROMÁN A TEORIE POSTAVY

Bohuslav Dokoupil definuje historický román takto: *Za historický román bývá běžně považováno každé dílo románového rozsahu, jehož děj se odehrává v dostatečně vzdálené minulosti.*⁴² Další definice jej popisuje jako *románovou fikci o minulosti, již autor sám neprožil.*⁴³

Kořeny historického románu sahají až ke středověkému eposu, avšak jeho vlastní zrod je spjat s počátkem devatenáctého století s obdobím novodobého měšťanského nacionalismu, národnostními hnutími po Francouzské revoluci a napoleonskými válkami. Za tvůrce historického románu je považován Walter Scott s díly *Waverly* (1814) a *Ivanhoe* (1820). Scott svými díly ovlivnil rozvoj nového prozaického žánru, díky čemuž se těšil značné oblibě po celou dobu devatenáctého století. V druhé polovině devatenáctého století došlo k odvratu od romanticky laděných děl a přešlo se k psaní rozsáhlých románů s důrazem na přesnější a hlubší vnímání minulosti. Díla tohoto období podávala historii buď v epické distanci vůči ní, s ironickým nadhledem, či jako vyjádření smyslu národních dějin. Ve století dvacátém se podoba historického románu proměnila a do popředí se dostaly kritické a ironické pohledy na minulost či díla soustřeďující se na osudy autentických osobností. V současné podobě historického románu lze pozorovat zejména aktualizaci tematiky s uplatněním dnešního širokého pole různých problematik.⁴⁴

Historický román jakožto specifický žánr se silnou tradicí vyžaduje určitou míru historické konkrétnosti. To platí dvojnásob, pokud se jedná o dílo zabývající se reálnou osobou (například Zdislava z Lemberka), která skutečně žila. Podstatou není přesnost jednotlivých faktických údajů, nýbrž vystižení atmosféry dané doby, její společenské struktury a vztahů mezi sociálními skupinami.

Dle poměru historických faktů a autorské fikce rozlišuje Dokoupil pět typů historického románu:

- a) Dokumentární – užívá historická fakta, fikce pouze jako doplňkový prvek
- b) Čistě epický – umělecké zobrazení fikce, historická fakta mají sekundární úlohu
- c) Projekční – zobrazení fikce na historickém pozadí

⁴² DOKOUPIL, B. *Český historický román: 1945–1965*. s. 14–15.

⁴³ MOCNÁ, D., Peterka, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. s. 239.

- d) Přejichodný – smíšený typu dokumentárního a epického – podrobná historická dokumentace spojena s tradičními epickými postupy
- e) Syntetický – spojení dokumentárního, projekčního a čistě epického typu, vychází z detailního poznání doby bez lpění na dokumentární přesnosti faktů⁴⁵

Dorit Cohnová se o historickém románu vyjadřuje takto: *Tento žánr především dovoluje svěst dohromady ve stejném čase a na stejném místě, kde zažívají stejnou událost, postavy, které pocházejí z různých ontologických oblastí: Pierre Bezuchov, postava známá pouze ve významné roli, kterou hraje v Tolstého románu, a Napoleon, člověk, jehož dřívější existence ve světě je doložena historickými prameny.*⁴⁶

Tato práce dále zpracovává dva typy zmiňovaných postav, a to postavy imaginované a historické, jež Cohnová demonstřuje na příkladech Pierra Bezuchova a Napoleona. Cohnová dále uvádí, že toto potkávání imaginovaných a historických postav není neobvyklé, právě naopak.⁴⁷ Modelových situací, v nichž by se postavy mohly setkávat, je několik a je možno je rozlišit dle typů historických románů, ve kterých figurují:

- a) Pouze historické postavy
- b) Pouze imaginované postavy
- c) Postavy historické i imaginované

Lubomír Doležel ve své monografii *Fikce a historie v období postmoderny* o tomto dělení dále tvrdí, že vzájemné interakce fikčních a historických postav a jejich spoluexistence je definujícím rysem žánru historického románu.⁴⁸ Jednání těchto dvou typů postav lze dále dělit na tyto varianty:

- a) V románu jsou v kontaktu odděleně postavy imaginované a postavy historické
- b) V románu jsou postavy historické v přímém kontaktu s postavami imaginovanými

Dle tohoto dělení lze určit typ postav, které se vyskytují v dílech analyzovaných v této práci. Díla vykreslují život skutečné historické postavy Zdislavy z Lemberka za doprovodu jak postav historických, tak postav imaginovaných.

⁴⁵ DOKOUPIL, B. *Český historický román: 1945–1965*. s. 29–33.

⁴⁶ COHNOVÁ, D. *Co dělá fikci fikci*. s. 188–189.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ DOLEŽEL, L. *Fikce a historie v období postmoderny*. s. 43.

4.1. TEORIE POSTAVY LITERÁRNÍHO DÍLA

Peterka v *Teorii literatury pro učitele* literární postavu popisuje takto: *Literární postavy (někdy též osoby) jsou bytosti či subjekty účinkující v příběhu, zpravidla jsou určeny svým jménem a představují téma člověka (třeba i nepřímě, v nelidských formách).*⁴⁹ Podrobněji se tematice postavy literárního díla věnuje Daniela Hodrová, jež ji komentuje takto: *Postava je nositel děje, určité myšlenky, ideologie, jako funkce textu představuje v literárním díle prvek či složku budovanou prostřednictvím vypravěče či bez jeho prostřednictví v sérii výstupů a promluv, zmínek o ní.*⁵⁰ O postavě dále hovoří jako o typu určitého subjektu, jenž v daném textu představuje reálného či smyšleného člověka. Postava je nositelem vlastností, individuálního vědomí, stavů a činností. Důležité je dále zmínit i fakt, že subjektivita postavy je tvořena zvnějšku, a právě tato distance subjektu postavy od subjektu autora nám dovoluje na postavu nahlížet jako na jednotný, koherentní celek.⁵¹

4.1.1. HISTORICKÁ POSTAVA

Jak již bylo zmíněno, tato práce se zabývá dvěma typy ontologie postav – historických a imaginovaných.

Determinujícím znakem k určení historické postavy je její jméno. Není sice plně určující, ale dokáže nám napomoci k rozklíčování povahy dané postavy. Může být však v jistém ohledu zavádějící, o čemž Daniela Hodrová píše: *V Křesadlově díle Fuga trium (1988) vystupuje například zlotřilec a opilec jménem Masarik, dirigent Karel Klostermann a uprchlík ze sibiřského lágru se jmenuje Platón.*⁵² V tomto případě přejímají postavy daného díla jména jiných historických osobností. Další důležitou problematikou je již výše zmíněné hledisko časového odstupu. Při poznávání historické postavy skrze dané dílo hraje velmi důležitou roli to, že u čtenáře může dojít k absenci identifikační hodnoty, která je jednoznačně schopna postavu označit za historickou. Z tohoto hlediska se mohou do problematické skupiny řadit jména panovníků, politiků a dalších v dané době známých osobností. Dalším aspektem v rozpoznávání dané postavy jsou také znalosti čtenáře, jeho sečtělost a znalost historických událostí. I z toho důvodu je pro daný okruh čtenářů tematika Zdislavy z Lemberka stále aktuální, a to i přes 800 let po její smrti, avšak pro spoustu čtenářů je to zcela neprobádaná oblast.

⁴⁹ PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. s. 217.

⁵⁰ HODROVÁ, D. a kolektiv: *Na okraji chaosu: poetika literárního díla 20. století*. s. 544.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž, s. 613.

K odlišení historické postavy od postavy imaginované nám také napomáhá důkladnější popis prostředí a doby, ve které daná postava žila. Není výjimečné, že se v díle setkává větší množství postav historických a imaginovaných, častokrát to vede k přesvědčení, že historických postav se v textu vyskytuje více, než jich tam doopravdy je. K tomu dochází například v případě, pokud v textu postavy figuruji pouze za účelem vytvoření určité atmosféry a nehrají v ději žádnou významnější roli. U těchto postav, i přes doložení jejich existence, je však patrná absence vnější i vnitřní charakteristiky či zachycení myšlenek a pocitů, což z nich v důsledku dělá postavy imaginované.

V textu se historické postavy dále dělí na hlavní, vedlejší či epizodní. Dělí se tak na základě své důležitosti, četnosti a vzájemných interakcí mezi postavami imaginovanými. Důležitý je také význam dané postavy pro dílo a její celkový dopad na ostatní postavy. Tato práce klade důraz na to, jaký význam mají právě tyto postavy v dílech, v našem případě postava Zdislavy z Lemberka, do jaké míry korespondují s historickými fakty či jsou výsledkem uměleckého záměru autora.⁵³

4.1.2. IMAGINOVANÁ POSTAVA

Ačkoliv předchozí podkapitola poukazuje na fakt, že historických postav se může v dílech vyskytovat mnoho, postav imaginovaných bývá zpravidla více. Přesahují postavy historické nejen svou četností, ale také významem. Hlavním determinujícím znakem při rozlišování zmiňovaných dvou typů postav je jméno, avšak ani to není v některých situacích směrodatné, zejména z důvodu nedostatečných znalostí dané oblasti či historických faktů nutných k přiřazení postavy ke správné ontologické oblasti. Jasně je to viditelné na postavách, jež v dílech prezentují nemocné, které Zdislava, reálná historická postava, léčila. I přesto, že měly jména, nedostatek vnější i vnitřní charakteristiky a začleněnosti do děje zřetelně naznačují, že se jedná o postavy imaginované. Zdislava je postavou historickou a je ve všech analyzovaných dílech detailně popisovaná. Jméno samo o sobě však není jednoznačným určujícím znakem při rozhodování, do jaké ontologické oblasti postava patří.⁵⁴

⁵³ KRÁLOVÁ, Jana. \textit{Postavy románů Vladimíra Neffa} [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kivhv7/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, s. 8–12.

⁵⁴ KRÁLOVÁ, Jana. \textit{Postavy románů Vladimíra Neffa} [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kivhv7/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta., s. 33–38.

Důležitým ukazatelem je taktéž relevantnost a pravdivost zmiňovaných faktů v komparaci s historickými prameny. Cohnová se o relevantnosti faktů vyjadřuje takto: ... *ačkoliv zkreslení známých faktů může občas ubrat na našem hodnotovém soudu, máme skutečně sklon přistupovat k tomuto žánru odlišně než k jiným románovým žánrům. Tato odlišnost se značně prohlubuje, když historický román obsahuje vypravěče, který působí – nebo chce působit – jako historik či filozof dějin.*⁵⁵

⁵⁵ COHNOVÁ, D. *Co dělá fikci fikcí*. s. 195.

5. POSTAVA ZDISLAVY Z LEMBERKA VE VYBRANÝCH DÍLECH

Předchozí část práce prokázala, že historických informací o Zdislavě z Lemberka a době, v níž žila, je velmi málo. Kontrastem k tomu je velké množství vzniklých děl, obrazů či představ v umělecké literatuře, ale stejně tak i v literatuře populárně-naučné. Naším záměrem je prozkoumat díla krásné literatury, ve kterých je Zdislava z Lemberka postavou.

5.1. DÍLA

Analýze bylo podrobena pět děl, v nichž je Zdislava protagonistkou či je v nich znázorněn nějaký důležitý aspekt jejího života. Společným znakem prvních čtyř knih je skutečnost, že v nich má Zdislava z Lemberka roli hlavní postavy. Páté dílo se svou podstatou liší, jelikož Zdislava v něm hraje pouze epizodní roli, avšak autor v něm čtenářům ukazuje vztah Zdislavy a Havla z Lemberka z jiné perspektivy.

5.1.1. VOJTĚŠKA MAZÁLKOVÁ – PANÍ Z LEMBERKA

Vojtěška Mazálková se ve své knize *Paní z Lemberka* (1991) zabývá i původem Zdislaviných rodičů, ale hlavně se zaměřuje na samotnou Zdislavu, její dětství, sňatek, rodinné vztahy i působení na hradě Lemberku. Pohádkový způsob psaní přizpůsobený dětským čtenářům je v kontrastu s tesklivými částmi popisujícími umírání Zdislavy. Tato nerovnováha silně zdůrazňuje krátkost života svěřice, ale zároveň podtrhuje a chválí vše dobré, co udělala pro své okolí i za tak krátkou dobu. Zdislava je vykreslena jako žena fyzicky slabá, ale psychicky silná a velmi odhodlaná. Svou pečlivostí a láskou si získala přízeň po celém panství.

Příběh začíná Zdislaviným narozením, výchovou a průběhem jejího dětství po boku jejích dvou sester Eufemie a Elišky. Zmíněn je i exotický původ její matky Sibylly:

Ze všeho nejvíc se Zdislavě líbilo, když maminka začala mluvit o své vlasti. Palmové háje, moře průzračně modré, tisíce květů, písně za doprovodu loutny, měsíčné noci, vůně a vůně.⁵⁶

Velmi podstatnou částí knihy je vyličení Zdislavina přátelství s Kateřinou z Rožmberka, kterou potkala v klášteře v Oslavanech. V historických pramenech však informaci o jejich přátelství nenajdeme. Mezi další významné pasáže můžeme zařadit popis Zdislavina seznámení s panem Havlem. Popisováno je zde přátelství pana Přibyslava, otce Zdislavy, s panem Havlem. Důraz

⁵⁶ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 13.

je zde kladen na Zdislavinu svobodnou vůli a ochotu přistoupit ke sňatku. Popisována je jak rozprava pana Havla s panem Přibyslavem o možném zasnoubení, setkání Zdislavy s jejím budoucím manželem, tak sňatek samotný:

Pan Přibyslav přivedl rozechvělou dceru k oltáři. Stiskl jí ruku. Slyšela, že vedle ní stamul pan Havel. K oltáři přistoupil strýc Zdislav, probošt brněnský, který Zdislavu křtil. Do jeho rukou složili snoubenci manželský slib věrnosti a lásky, který může rozvázat zase jedině smrt.⁵⁷

Výjimečná je zde postava Zdislaviny tchyně Hostilky, matky pana Havla. Ačkoliv Zdislavu na hradě Lemberku uvítá s otevřenou náručí, jejich vztah zde není popisován jako idylický.

„Vstupuješ do leberského hradu jako jeho nová paní a velitelka. Na znamení tvé důstojnosti předávám ti svatební korunku markvatického rodu.“ Paní Hostilka vložila na nevěstinu hlavu, zahalenou už vimutím vdaných žen, zlatou čelenku. Kolkolem se ozval nový jásot a provolávání slávy. „Jako nové paní na leberském hradě ti odevzdávám klíče. Dej Bůh, abys s jeho pomocí dobře hospodařila k jeho cti a chvále a k prospěchu nás všech.“⁵⁸

Ačkoliv je její přivítání vřelé, jsou zde pasáže, ve kterých bývalá hradní paní těžce snáší způsoby paní Zdislavy, i přes to, že jí předala klíče od hradu a tím i hlavní slovo při rozhodování společně s panem Havlem. Názorně to ukazuje následující rozhovor pana Havla s Hostilkou:

„Otava by se už měla svázat, je nejvyšší čas, brzy přijdou deště.“

„Zítra začneme, maminko, zítra. Dal jsem své slovo, že na našem zboží i lidé z podhradí budou mít svátek a od práce klid!“

„A to slovo jsi dal komu, smím-li se zeptat?“

„Své milé manželce, paní Zdislavě, maminko, když mne o to poprosila.“

„Začínáš brzo měnit staré a na Lemberku osvědčené pořádky, milý synu. Jen aby tě to nemrzelo.“⁵⁹

Postupem dalšího děje se matčiny stížnosti nezdržely pouze u jejího syna a Hostilka konfrontovala samotnou Zdislavu. Mazálková zde Zdislavu vykresluje jako silnou ženu stojící

⁵⁷ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 38.

⁵⁸ Tamtéž, s. 41.

⁵⁹ Tamtéž, s. 42.

si za svým názorem. Toto pomyslné „vítězství“ je zvratem ve vztahu Hostilky k Zdislavě – od tohoto momentu spolu obě ženy vychází dobře:

„Co to zavádiš za novoty, nešťastné děvče?“ zanaříkala stará paní.

„Nevím, co tím myslíš, paní matko.“

„To u vás v Křižanově máte také krčmu pro tuláky a pro žebráky?“

Zdislava pochopila, oč tchyni jde. Zvedla se v ní hrdost:

„To není v Křižanově zapotřebí. Na panství mého otce žádní žebráci nejsou.“

„To bylo dnes poprvé a naposled, to si pamatuj!“

„Vzpomínáš si, paní matko, že jsi mi předávala svatební korunku a klíče od všech dveří? Také od komory, tam si mohu hospodařit podle svého nejlepšího uvážení.“⁶⁰

Ukázka výše jasně ukazuje konflikt mezi jednáním Zdislavy z Lemberka a matky pana Havla. Tchyně nesouhlasí se způsobem, jakým mladá hradní paní nakládá se zásobami. Je zde rozkol mladé a staré generace. Hostilka má své metody a praktiky, které jí byly tolerovány (např. házení mouky z okna k zahrnutí Meluzíny i přes její nedostatek), a není na hradě ochotna se smířit s postupy jiné ženy. Mazálková se tímto stylem psaní přibližuje našemu běžnému heterostereotypu tchyně, čímž dělá dobu středověku dostupnější a snáze pochopitelnou pro dnešního čtenáře. Klasický konflikt tchyně a snachy zde však pouze oživí děj a není založen na doložených historických událostech.

Děj se výrazně dotýká tehdejšího sporu vládnoucí vrstvy, kterému je věnována značná část díla. Události této doby jsou nerozlučně spjaty s vykreslením alespoň zčásti reálného obrazu Zdislavy z Lemberka, ačkoliv v tomto případě dosti stylizovaného. Vylíčeno je zde budování města Jablonného i smrt Kunhuty Štaufské, s jejímž průvodem přišla na české území Zdislavina matka Sibyla.

Toto dílo je silně orientované na mateřskou stránku paní Zdislavy a na rozdíl od ostatních analyzovaných děl je zde její vztah k vlastním dětem o poznání vřelejší, což demonstruje následující ukázka:

⁶⁰ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 47.

Synáček byl pro Zdislavu zdrojem nových a nových objevů. Denně nacházela na tom svém človičkovi nové a nové podivuhodné věci: jak se začíná usmívat, jak vztahuje ručky po světlo, jak se k ní vine, když kolem hradu bouří vichřice, jak pláče, když má hlad, jak radostně třepe ručkama, když se nad ním sklání táta, jak se snaží sednout, jak zlobí, když mu to nejde, jak potřebuje teplo matčiny náruče, její laskání, její zpívání. Bylo jí velkou radostí, že je matkou, a cítila hlubokou vděčnost k Bohu, že jí dal dítě a svěřil jí poklad pro čas i pro věčnost – lidskou duši.⁶¹

Láska k jejím dětem je z ukázky více než patrná a důraz není kladen pouze na její léčitelskou cestu, nýbrž i na komplexní vyličení jejího života a její osoby jako dobrodějky, manželky, matky, léčitelky a hradní paní.

Další důležitou nosnou dějovou linkou jsou zázraky, jež po dobu svého života Zdislava učinila. Je zde popsána událost s malým slepým chlapcem, kterému vodou ze studánky pod hradem a modlitbou vrátila zrak. I zde je jasně patrný důraz na mateřskou stránku hradní paní, jež si kromě svého vlastního dítěte – syna Havla – bere na klín i cizího Venouška a laskavě jej hladí. Právě v tento moment se v ní probudí vnitřní hlas, jenž jí radí a nabádá ji k vyléčení slepého chlapce. To je jeden z několika léčitelských zázraků, jež za svůj život učiní.

Vzpomněla si, co lidé vypravují o studánce, ze které před chvílí pili. „Umyj Venouška,“ napadlo ji najednou, „umyj jeho slepá očena!“⁶²

Vojtěška Mazálková Havla vykresluje jako milujícího manžela, který však není zastáncem Zdislavina snažení a „divotvoření“:

Pana Havla to začíná zlobit. Nemá nic proti její dobročinnosti, soucitu a lásce k opuštěným. Nebrání ji dělat „dobré skutky“. Postaví přístřešky pro její promoklé a prokřehlé prosebníky, leberské panství uživí její hladovce. Ale tohle už přestává všecko!

„Milý otče, jistě jsi už také slyšel, co se stalo onehdy tam dole u studánky s tím slepým chlapcem,“ začínal své přivítání pan Havel při prvním přípitku. „To ať ponechá všem těm

⁶¹ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s 57.

⁶² Tamtéž, s. 61.

*svatým ženám, které se odřekly světa a žijí v klášteře. Já jsem se oženil se ženou, nikoliv divotvůrkyní!*⁶³

Zvláště poslední věta z výše uvedené ukázky rezonuje celým zbytkem díla. Ukázka vyobrazuje rozhovor Havla z Lemberka a staršího dominikánského mnicha. Je z ní jasně patrné, že svou ženu podporuje a stojí za ní, avšak pociťuje, že se mu jako manželka vzdaluje. Jedním z hlavních rozporů obou manželů je nerovnováha v jejich přáních. Zdislava by ráda plnila své duchovní a léčitelské poslání a Havel by chtěl, aby se více věnovala odpočinku, péči o rodinu a chodu hradu. Zdislava nezanedbávala své povinnosti, ale množství různých úkolů, které si brala na starost, Havlovi vadilo.

Zlomovým bodem v atmosféře díla je smrt královny Kunhuty. Nepokoje v zemi a Zdislavino odloučení od Havla neprospěly jejímu zdraví. Právě v této části se začínají objevovat první známky nemoci, která tvoří jeden z hlavních motivů druhé části knihy.

- a) *Její kašel ne a ne přestat.*⁶⁴
- b) *Vařila si čaj proti pichání a bolestem v zádech. Pichání pomimulo, zůstala jen nepomíjivá slabost a únava. Suchý kašel přicházel častěji. A brzy už měla jistotu, jaká nemoc ji postihla.*⁶⁵
- c) *Když tenkrát v létě uviděla svou krev na zazdívaném kamenu, zděsila se a celou svou bytostí zakvílela: „Ne, Pane Bože, proč? Pane Bože, ne!”*⁶⁶
- d) *Nemocná svírá v prstech klokočový růženec, libá dřevěný křížek, ale její modlitba je suchá, jsou to jen slova. Z neznámých hlubin srdce, o kterých až dosud neměla tušení, vystupuje němé NE, když dojde ke slovům „Buď vůle Tvá“. Ne – to nemůže být Tvá vůle, abych musela opustit čtyři malé děti, spoustu chudáků, milovaného muže, kterému pomáhám budovat Tvé království v této zemi.*⁶⁷

⁶³ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 65.

⁶⁴ Tamtéž, s. 83.

⁶⁵ Tamtéž, s. 104.

⁶⁶ Tamtéž, s. 106.

⁶⁷ PREUSSLER, O. *Útěk do Egypta přes Království české*. s. 107.

Ukázky výše demonstrují jak průběh Zdislaviny nemoci, tak její přístup k ní a její psychický stav. Právě zde se dílo dostává do hlavního konfliktu, v němž způsob psaní nekoresponduje s obsahem. Způsob, kterým je celé dílo psané, je blízký i mladšímu typu čtenářů. Jednoduchý jazyk, jenž umožňuje snadné a lehké čtení, se zde mísí s těžkým tématem umírající ženy, která se jen obtížně smíruje se svým osudem. Mazálková Zdislavu vyzdvihuje jako skvělou matku, jež svým dětem dává všechnu potřebnou lásku; hradní paní, která se svou péčí a dobrotou zaslouhuje o blahobyt i těch nejchudších obyvatel; jako laskavou léčitelku, co svou čistotou a umem napomáhá všem těm, kteří její pomoc potřebují; a jako manželku, jež stojí po boku svého muže i v těžkých politických situacích a věrně jej podporuje. Poslední ukázka d) jasně demonstruje, že Zdislava se svou nemocí a smrtí smířená nebyla, nesouhlasila s boží vůlí, ačkoliv celý svůj život dedikovala službě právě jemu, Bohu. I přes vše dobré, co Zdislava pro ostatní za svůj život udělala, se jí nevyhnula smrt v mladém věku. Svým postojem se naprosto vymyká představě chování středověkého člověka, jelikož hluboce věřící člověk jako Zdislava by nikdy nezpochybňoval boží úrdek.

Zdislava je napříč dílem silnou osobností, avšak v momentech své smrti ji čtenáři vidí slabou a sebelítostnou. Konec jejího života popisuje pasáž, v níž jsou přítomni všichni její blízcí – matka Sibyla, otec Přibyslav, její manžel Havel z Lemberka. Popis její smrti je skličující a jasně vyobrazuje její odchod, který je bolestný nejen fyzicky, ale i psychicky. Přestože Mazálková pojala Zdislavinu smrt lehce naturalisticky, probouzí tím ve čtenáři reálné emoce a Zdislavu popisuje jako výjimečnou ženu. Kniha je dobrým zdrojem informací pro čtenáře, jenž nemá o historii rodu a postavě Zdislavy dosud žádné informace, a nenásilnou a zábavnou cestou informuje o jedné z českých svatých.

5.1.2. PŘEMYSL RUT – O DOBRÉ PANÍ ZDISLAVĚ

Přemysl Rut napsal k 750. výročí úmrtí Zdislavy z Lemberka knihu s názvem *O dobré paní Zdislavě* (2002). Krátká publikace doprovázená četnými ilustracemi Česlavy Talafantové zastihuje nejprve Zdislavu jako malé dítě vyrůstající se svými rodiči a sestrami v Křižanově. Autor již od začátku poukazuje na to, že Zdislava už jako malá dívka bloumala duchem jinde a nezajímala se o běžný svět a jeho dění.

*Zvěřil ji pes, hluboko ve skalách, řekl pan Přibyslav ode dveří. Tys neslyšela volat? Slyšela, píplo děvčátko. A šla jsem za tím hlasem. Vedl mě hlouběji do lesa.*⁶⁸

Ukázka výše popisuje situaci, kdy Zdislava nedbala volání svých rodičů ani strážných, kteří se ji snažili najít. Jako sedmiletá se sama vydala do lesa za výše zmíněným hlasem. To je jasnou demonstrací začátku její duchovní cesty, a to i v takto útlém věku. Autor dále popisuje Zdislavino zasnoubení s panem Havlem z Lemberka. Celé zasnoubení zde stojí na její svobodné vůli a dojde k nim za podpory rodičů.

Vzkázal pan Havel. Viděl tě v Brně u strýce Zdislava. Vzpomínáš si?

Jak by ne. Strýc Zdislav je kněz. Mám po něm jméno.

Na strýce Zdislava se neptám. Vzpomínáš si na pana Havla? Paní Sibyle dochází trpělivost.

Zdislava vraští čelo, ráda by mamince vyhověla, ale na pana Havla si vůbec nepamatuje.

*Přijede na zasnoubení!, vykřikne paní Sibyla.*⁶⁹

O její mentální nepřítomnosti v reálném světě svědčí i ukázka výše, která ukazuje, že Zdislava doposud nepomýšlela na vdávání a svatbu a hledá souvislosti pouze v rodinných kruzích. I přes své prvotní zdráhání si vzala pana Havla za muže a odjela s ním na jeho hrad Lemberk.

Autor dále za pomoci ilustrací popisuje důležité výjevy ze Zdislavina života. Ukazuje rytířskou povahu pana Havla, Zdislavinu návštěvu špitálu v Praze či útok Tatarů.

*Konečně buší do vrat špitálu. Když se otevřou, zasténá zevnitř hlas. Není mu rozumět, nedá se rozpoznat, jestli je mladý nebo starý, mužský nebo ženský. Ale Zdislava v tom sténajícím hlase pojednou zaslechne své jméno.*⁷⁰

Rut se věnuje i problematice manželství hradní paní s panem Havlem. Popisuje Havla jako přísného, ale milujícího. Ačkoliv Havel nesouhlasí se vším, co jeho žena dělá pro žebráky, loupežníky a nemocné, podporuje ji a stojí za ní. Názorně to je viditelné v ukázce níže. Havel je Zdislavinou dobrotou obměkčen, ačkoliv s jejím jednáním vnitřně nesouhlasí.

⁶⁸ RUT, P. *O dobré paní Zdislavě*.

⁶⁹ RUT, P. *O dobré paní Zdislavě*.

⁷⁰ Tamtéž.

Jak se mohla Zdislava opovážit nosit těm raubířům do vězení jídlo a pití? Nestačí, že z hradních zásob žije kdejaký povaleč a budižkničemu? Budeme živit ještě zločince? Můj pane a choti, usmívá se Zdislava. Zloděj je žebrák, který se stydí prosit. A víš proč? Protože neumi poděkovat. Na to pan Havel nemá odpověď. Ale než by to přiznal, raději předstírá, že se ještě hněvá, a odchází jak letní bouřka. Zdislava vyzvedne v kuchyni chléb a vodu a jde do hladomorny učit zloděje vděčnosti.⁷¹

Dílo Havla vyobrazuje jako rytíře, avšak jeho hrubá rytířská stránka nezastiňuje jeho starostlivost o vlastní ženu. Zdislava svou dobročinností tráví spoustu času a nedbá na svou únavu a fyzický stav, jak demonstruje následující ukázka:

A Zdislava má jen dvě ruce, jen jedna ústa. Pan Havel ji pozoruje s obavami. Zdislavo, nakládáš si víc, než uneseš. S pomocí Boží, připomene Zdislava. Neodmítej pro ni pomoc jeho služebníků, tváří se pan Havel tajemně. Pozval jsem na Lemberk dominikány. Budou ti pomáhat stavět, léčit i tišit nešťastné. Hlavně když budou chválit Pána, na to už mi moc času nezbyvá.⁷²

Příběh končí návratem do jejího dětství. Zdislava slyší, jak někdo volá její jméno. Je to hlas, který ji provázel již od dětství a napomáhal jí. V myšlenkách se Zdislava vydává do rodného Křižanova, přesně tam, kde ji jako sedmiletou našli, a umírá.

A najednou je všude kolem tma, hlas se tu rozléhá jak v jeskyni, tady je Zdislava poprvé; tenkrát ji na prahu zvěřili lovečtí psi. Hlas tu zní odevšad, Zdislava se zastaví a zavře oči. Tma kupodivu zmizí, pod klenbou Zdislaviných víček je světlo jak pod kupolí chrámu v Jablonném, jak pod nebeskou klenbou nad Lemberkem. Pan Havel, mladý pan Havel, Markéta, Jaroslav i malý Zdislav klečí kolem lože, ale z toho všeho viděli jen, jak maminka zavřela oči.⁷³

Zdislava zemřela za přítomnosti svých nejbližších – manžela a svých dětí. Knihu tvoří soubor epizod z jejího života doprovázených ilustracemi. Zachycují stručně celý Zdislavin životní cyklus za pomoci rámcové kompozice. První, úvodní epizoda sedmileté Zdislavy zároveň celý příběh ukončuje. Autor nevynechal válku a boje, které se v té době vedly, a účast pana Havla v nich. Důraz je kladen na Zdislavino léčitelsví a neutuchající píli a dobrotu. Nedbala na své

⁷¹ RUT, P. *O dobré paní Zdislavě*.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

vlastní potřeby a sloužila Bohu formou pomoci všem lidem, kteří ji potřebovali. Několikrát je znázorněn vztah Zdislavy s jejím manželem. Pan Havel zde vystupuje jako milující muž, který má však oprávněnou starost o svou ženu a své panství. Není zlý ani přehnaně přísný, se svou ženou jedná s láskou a pochopením.

5.1.3. PAVEL SÝKORA A ZDENĚK FERBAR – ZDISLAVA PANÍ ČISTÉHO ŽIVOTA

Další dílo, kterému budeme věnovat pozornost, je *Zdislava Paní čistého života* s podtitulem *Příběh jedné z českých světic*. Zdislava se poprvé setkává s Havlem z Lemberka v Praze, kde se Havel účastní rytířského turnaje. Zdislava je zde v kontaktu s malým synem krále Václava I., kterého si dokonce chová. Dalším důležitým momentem je vybidnutí k návštěvě Anežky Přemyslovny:

„Pane z Křižanova.“ Přistoupil krátce po jejím odchodu z nádvoří Boreš z Reisenburka k panu Přibyslavovi. „Král tě očekává ve svých soukromých komnatách. A tebe, panno Zdislavo,“ obrátil se pak na jeho dceru, „mezitím doprovodím k abatyši Anežce. Bylo to přece tvé velké přání. Či snad ne?“⁷⁴

Zdislava je přesvědčena, že svůj život stráví v klášteře a bude sloužit Bohu. V tomto rozhodnutí má plnou podporu svých rodičů, ale ti jsou následně na podnět krále „nuceni“ zasnoubit ji s panem Havlem:

„Jako budoucí jeptiška přijela, jako Havlova manželka bude odjíždět,“ oznámil mu to král už zcela jasně...⁷⁵

Zdislava se nevdala z dobré vůle a její představa o životě byla úplně jiná. Chtěla strávit život v klášteře a odevzdat se Bohu. Její manžel je v knize popisován jako hrubián a alkoholik, čehož si její rodiče byli vědomi, ale nemohli s rozhodnutím krále nic udělat:

*„Pro rány Boží, proč? Já nechci. Rozumíte? Nechci!“
Co jí na to mohli a měli pan Přibyslav s paní Sibylou odpovědět?
Jak jí měli vysvětlit, že proti královské vůli není žádného odvolání?*

⁷⁴ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 25.

⁷⁵ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 29.

*A jak a čím ji měli přesvědčit o tom, že na světě přichází i mnohem horší věci, nežli je vynucená svatba s nějakým panem Havlem, libujícím si v ponižování poražených soupeřů v rytířských turnajích?*⁷⁶

*Jejich dcera v loži nějakého neurvalého surovce, ještě navíc nechvalně proslaveného sklony k nemírnému pití a dalším neřestem, o nichž se snad před tou chuděrou raději ani nezmiňovat.*⁷⁷

Ukázky výše jasně poukazují na fakt, že Zdislava se nevdávala dobrovolně a ani její rodiče nebyli s volbou ženicha spokojeni. Havel není popisován jako ideální manžel a sama Zdislava se obává, kam se bude ubírat její manželství. Po svatbě se novomanželé vydali do Turnova za Havlovým bratrem Jaroslavem a jeho ženou Boženou, kde pobývají do doby, než Havel od krále získá místo, na kterém později vystaví Lemberk. V Turnově stráví Havel se Zdislavou první společnou noc, která však není podle Zdislaviných představ:

*„Jenom je mi trochu líto, že se ti mám jako žena svému manželovi poprvé vzdát ve vypůjčeném loži v cizím době, na jehož prahu nás oba vítal nepřátelský štěkot hlídacích psů.“*⁷⁸

Dalším důležitým momentem je Zdislavino otěhotnění a následná ztráta dítěte. Havlova prvotní reakce je nepřiměřená situaci a Havel Zdislavu nepřímo obviňuje ze ztráty svého prvorozeného syna. Tato reakce byla katalyzátorem pro Zdislavino sebetřýznění a utápění se ve vině. To je jasně zřetelné z ukázky níže:

*„Proč, můj Bože, proč?“ tázala se zoufale Zdislava, modlíci se, klečíc na mrazivě studené zemi před oltářem v prázdné kapli. „Čím jsem se proti tobě provinila? Čím jsem zhřešila? Tím, že jsem se nestala nevěstou tvého Syna? Tím, že jsem o tobě příliš přemítala, místo abych se k tobě toliko modlila tak, jako to činí všichni ostatní? Či snad tím, že jsem začala být přespříliš hrdá a pyšná na své ruce, tišící lidskou bolest a přinášející úlevu nemocným?“*⁷⁹

Z ukázky vyplývá, že Zdislava vztahuje vinu ze ztráty dítěte pouze na sebe a své „pochybení“ ve víře v Boha. V dnešním světě existuje mnoho faktorů, které mohou těhotenství a porod

⁷⁶ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých svetic*. s. 32.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž, s. 47.

⁷⁹ Tamtéž, s. 69.

ovlivnit, avšak Zdislavina doba byla jiná a věci, jež neměly logické vysvětlení, si nacházely vysvětlení ve víře. Dílo celkově zdůrazňuje Zdislavinu pobožnost a vyzdvihuje ji jako jednu z jejích hlavních ctností. To, že Zdislava plně vložila svůj osud do rukou Boha, je patrné z následující ukázky, kde jej ze své životní situace viní:

„Dovolil jsi králi, aby mi zabránil stát se jeptiškou. Přivedl jsi mne po boku drsného a nelaskavého rytíře do tohoto tebou samým zapomenutého a opuštěného kraje. A teď jsi mi vzal i to dítě, ponechávaje mi toliko své nepřívětivé mlčení, jímž odpovídáš na všechny mé prosby a vroucí modlitby k tobě...“⁸⁰

Sýkora s Ferbarem do díla zařadili zmínky o Zdislaviných léčitelských zázracích a neotřelým způsobem čtenáři poskytli nový pohled na ně. Ukázka níže demonstruje, že ne každý Zdislavino léčitelství vnímal pozitivně a s úžasem:

Všichni přítomní – jati strachem z ďábla a plamenů pekelných – před ní krok za krokem v hrůze ustupovali. Jen Zdislava k ní naopak znovu přistoupila a znovu položila svou dlaň, tentokrát na temeno dívčiny hlavy. Děvče sebou ještě několikrát zazmítalo. Pak se ale jako by zázrakem naráz zklidnilo, otevírajíc doširoka své trnkově tmavé oči, jako by se právě s výkřikem probudilo z nějakého dlouhého a zlého snu. „Čarodějnice!“ ozvalo se se zděšeným odporem odkudsi z temného kouta zemnice. „Jedna stejně jako druhá!“ „Obě dvě by je měli na tržišti upálit!“⁸¹

Havel zde sice je vykreslen jako hrubý a v některých případech necitelný muž, avšak mnohé pasáže jasně ukazují, že ho Zdislava doopravdy milovala, a to i přes fakt, že ji nepodporoval v jejích léčitelských snahách a vinil ji z toho, že upřednostňuje starost o nuzné a nemocné před svou vlastní rodinou.

„Chtěla jsi mít svůj domov. A teď ho teď máš. Máš i krásné a zdravé dítě. Jenže ty se místo domovu a dítěti raději věnuješ péči o nějaké úplně cizí otrhance.“⁸²

⁸⁰ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Pani čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 70.

⁸¹ Tamtéž, s. 98.

⁸² Tamtéž.

Následující ukázka však demonstruje, že i Havel choval ke Zdislavě a svým dětem city. Ve většině případů drsně vykreslovaný Havel láskyplně obdivuje svou rodinu ve spánku:

Zastavil se vprostřed místnosti a dlouze a zaujatě pozoroval své nejbližší... To byly oči milujícího manžela a otce, který se však dosud stále nedokázal přimět k tomu, aby tuto svou lásku dával najevo nikoli jen spícím, ale i těm, kdo by její projevy s radostným plesáním přivítali i ve svém každodenním bdělém životě.⁸³

Dílo pojímá Zdislavin život, jenž se odehrává na pozadí mise Alberta Behaima, papežského legáta, který se snaží pod záštitou papeže vyvolat rozkol ve vládnoucí vrstvě a oslabit tím moc krále. I přes svou prvotní nevoli vzít si hrubého Havla a vzdát se tak klášterního života se Zdislava nakonec stane Havlovou ženou. Napříč celým dílem je v náznacích vykreslen jejich manželský vztah, jenž je vesměs založen na Zdislavině poslušnosti a Havlově hněvu, když Zdislava poruší některá z jeho přání a nastavených pravidel. Velmi silná a dominantní je zde Zdislavina vazba k Bohu, s nímž komunikuje skrze modlitby. Svým jednáním se za svůj život snažila ze světa udělat lepší místo. Zdislavin osud se úzce váže s misí Alberta Behaima, jelikož oba vidí rozkol mezi jednáním církve a Boží vůlí a je nutno vůči němu zakročit.

Manželské spory čtenáři znovu naznačují onu polaritu dobra a zla, kdy je manželský pár jasným kontrastem osobností. Pobožná Zdislava byla provdána za drsného rytíře, který si svou dominanci utvrzuje ve vztahu. Zdislavina víra je jednou z jejích hlavních ctností a ve čtenáři jasně evokuje kladné asociace ve spojitosti s její postavou. Havel je na druhé straně stavěn do opozice, v níž sice dává vyniknout Zdislaviným ctnostem a kladným vlastnostem, avšak sám je v důsledku popisován jako hrubý člověk a necitlivý manžel. Tato silná stylizace je však v tomto případě žádoucí, jelikož zřetel je upřen k postavě Zdislavy z Lemberka a jejím dobrým skutkům a životnímu snažení.

5.1.4. ALENA VRBOVÁ – V ERBU LVICE

Dílo Aleny Vrbové *Verbu lvice* pojímá život svaté Zdislavy už od jejího útlého dětství. Pozorujeme její přeměnu z „typické“ ženy, která si užívá krásy, pozlátek a veškerých okras, jež doba nabízela, na ženu odevzdanou víře, pokornou a snažící se pomoci potřebným a nemocným lidem.

⁸³ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých svetic*. s.113–114.

*Paní Zdislava se vypíná hrdě v obláčku modři, její kadeře prosvítají drahým šlojířem, oči světle planou.*⁸⁴

Důležitým momentem díla je setkání Zdislavy z Lemberka a Anežky Přemyslovny. Právě toto setkání je klíčové pro Zdislavinu proměnu a sklonu k askezi.

*Nebesa, paní Zdislava si je dobře vědoma, že stane před ztělesněným symbolem královského rodu, před princeznou, která odmítla tři královské koruny, před abatyší, jež složila svůj úřad, aby pokorně sloužila všem svým sestřičkám jako starší sestra, před přítelkyní svaté Kláry, jež jí dávno listem uložila, aby neustoupila před nikým, byť na nejvyšším stolci církve, kdyby jí bránil udržet řeholi chudoby a přísné čistoty všech skutků.*⁸⁵

Ukázka výše jasně demonstruje, jakou důležitost Vrbová Anežce přikládala jakožto vzoru paní Zdislavy. Jejich setkání a těšení se, které mu předcházelo, patří značná část začátku knihy. Ale právě až samotné setkání a rozhovor mezi ženami je pro následný život Zdislavy rozhodující:

*„Vcházíte v nádherném rouše a s bohatým darem, paní z Lemberka... Ale chcete-li přistoupit k těm nejchudším a nejbědnějším, k všem blahoslaveným duchem, vejděte k nim prostě a bez okras, které vás tíží, milá sestro. Světlo, které hledáte, je dopřáno spatřit nemnoha v nejčistější podobě jen těm, kdo se zřekli všeho zbytečného...“*⁸⁶

Takto promluvila Anežka Přemyslovna k Zdislavě a právě tato slova ve Zdislavě nadále rezonovala. Další její promluva směrem k paní z Lemberka ji připravuje na obtížnost léčitelského života a nové životní cesty, kterou se rozhodla jít, a poukazuje na lva v erbu, jenž se objevuje jak v názvu, tak jako přirovnání ke Zdislavě obrovské vnitřní síle.

*„... Plachá a mírná se jevíš, dcero, sestro, břemena vložená na tvá bedra budou těžká, přetěžká. Tíhu takovou je třeba zvedat silou, jež náleží mužům. Ne nadarmo je v erbu rodu, do něhož jsi vstoupila sňatkem, obraz lví.“*⁸⁷

⁸⁴ VRBOVÁ, A. *V erbu lvíce: kronika o paní Zdislavě*. s. 38.

⁸⁵ Tamtéž, s. 51.

⁸⁶ Tamtéž, s. 55.

⁸⁷ Tamtéž, s. 60.

Další ukázka už popisuje Zdislavino procitnutí a odhodlanost ke změně jejího životního směru. Rozhodla se, že bude pomáhat potřebným, s čímž se však pojí konflikt s jejím manželem. Právě on je zpočátku proti Zdislaviným dobročinným tendencím a snahám a vyžaduje, aby pro Zdislavu byla prioritní pouze jejich rodina. Ačkoliv je přísný a často přehnaně prudký, z díla jasně vyplývá, že i přes konflikty a svou prudkost chová ke Zdislavě a své rodině hluboké city.

*Jen ozvěna opakuje v studené hradní ložnici rozhorlený výkřik pana Havla. Krkavčí matka, krkavčí matka...*⁸⁸

*Svlékla modrý aksamit a vzala na sebe hrubou šerku. ... Právě v této chvíli překračuje Zdislava hranici, jež je vztyčena mezi dobročinným gestem vznešené paní a čistým milosrdenstvím, obětí, zapálenou vírou. Stojí u vyhaslého ohniště v síni, uvězněna ve svém domově. Pomalu chápe, jak těžký úděl ji čeká, má-li pomoci všem, kdo ji potřebují.*⁸⁹

Zdislava v tomto díle zaujímá roli ženy, jež je pro pomoc blízkým schopna udělat cokoli i přes značné vyčerpání. Své fyzické i psychické potřeby upozaduje ku prospěchu všech ostatních. Svou dobrotou si získala srdce jak svého muže, tak všech, kteří s ní přišli do styku.

Příběh protíná historická linka zmiňující konflikt tehdejší moci, jenž dodává celému románu atmosféru plnou napětí a nejistoty, jež s postupem času a s vývojem situace stoupá. Pan Havel byl jedním ze stoupců krále Václava a při povstání jeho syna mu stál věrně po boku a často opouštěl prostředí hradu Lemberka kvůli jednáním a poradám.

*Dobře hrají vládu Václava Prvního v severních oblastech české země až po Žitavu, hluboko za Záhvozdí. Dostává se pánu z Lemberka štědrých odměn za služby, jež jsou tak prostinké jako nalévat víno svému králi nebo pečovat o jeho jízdu. Nevládne jen brkem a pletichami jako pan Boreš! Pan Havel rozumí nejjemnějšímu umění královského rádce v pozadí dějů.*⁹⁰

Přestože pan Havel Zdislavu ve všech jejích činech podporoval a cenil si její povahy a snahy pomáhat ostatním, ne vždy s ní souhlasil. Kniha jasně naznačuje, že by upřednostnil, kdyby

⁸⁸ VRBOVÁ, A. *V erbu lvíce: kronika o paní Zdislavě*. s. 112.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, s. 122.

se Zdislava věnovala svému vlastnímu zdraví a své rodině. Postoj jejího manžela demonstruje následující ukázka:

„Paní, nová pohroma nastává. Za první branou stojí Háta z České Vsi. Její syn ztuhl zaživa, nepohne se. Dole v čeledníku ještě čeká ten slepý. Pomozte, prosím vás...“ Běda, tenhle rozhovor nesmí slyšet hradní pán. Dopil horké víno, podřimuje u krbu v poledním klidu.⁹¹

Ačkoliv se pan Havel může jevit jako hrubý, obzvláště tedy v manželství, Vrbová některými pasážemi tvrdí opak. Zdislavin manžel je přísný, občas se jeví až hrubý, ale milující.

... pan Havel zvedne tu krásnou hlavu k svým ústům, zapomíná na bouřku uplynulé noci, ještě doznívá deštík, dobrá slova, něžmůstky, polibky, které nikdo nespátří.⁹²

Zajímavou postavou v díle Vrbové je potulný zpěvák Erhart, kterého si Zdislava připustí do svého užšího kruhu. Přestože se jedná o postavu čistě imaginovanou, hraje v díle relativně důležitou roli, zejména v momentech, kdy Zdislavě pomáhá při relaxaci a odpočinku:

K večeru, po dovršeném díle, občas přepadá Zdislavu zinnice, malátnost, v takovém stavu je dobře odpočívat, sbírat znova síly, naslouchat písní.⁹³

Jejích vztah je pouze platonický, avšak Erhart se na Zdislavu dívá jinými očima, očima lásky a obdivu. Pro Zdislavu je symbolem otevřené konverzace a odpočinku. Je jejím rádcem i zповědníkem.

„Dovolte mi, paní z Lemberka, abych vám sdělil své nedokonalé poznání. Jediným úhrnem té složitosti lásky je věrnost. A tak zřídka jsem ji potkával na cestách!“⁹⁴

Zdislava z Lemberka je již od počátku příběhu pokládána za křehkou ženu zejména kvůli svému vzhledu, fyzickému a zdravotnímu stavu. Hlavním důvodem rozporů v jejím manželství je právě její snaha pomoci každému, nehledě na své vlastní potřeby. Upřednostňováním druhých

⁹¹ VRBOVÁ, A. *V erbu lvíce: kronika o paní Zdislavě*. s. 109.

⁹² Tamtéž, s. 129.

⁹³ Tamtéž, s. 162.

⁹⁴ Tamtéž, s. 166.

před sebe samou ztrácí ohromné množství sil a energie, kterou však nestíhá čerpat zpět. Důsledkem této nekončící dřiny je ohromné vyčerpání, přes které však Zdislava stále funguje jako matka, manželka, hradní paní i léčitelka. Společně se svým mužem vychovává své děti a zakládá klášter a špitál v Jablonném. Dílo vystihuje její dobrotu a odhodlanost, stejně jako tvrdý život té doby. Vrbová Havla vykresluje jako přísného, ale milujícího manžela a poskytuje čtenáři dostatečný kontrast mezi oběma postavami. V díle je mnoho reálií a faktů, avšak celková koncepce románu je fikce.

5.1.5. OTFRIED PREUSSLER – ÚTĚK DO EGYPTA PŘES KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ

Známý spisovatel ze severních Čech zmínil Zdislavu a její rodinu ve své knize *Útěk do Egypta přes Království české*. Preusslerovo zpracování je zajímavé z toho důvodu, že poukazuje na manželský nesoulad Zdislavy a Havla. Jelikož Zdislava není hlavní postavou díla a její život a partnerský vztah je řešen pouze ve vedlejší dějové lince, není nutné rozebírat děj celé knihy. Zdislava se objevuje v přední části knihy, v páté kapitole, kdy se setkává se svatým Josefem, Marií a Jezulátkem. Krátká pasáž, ve které Zdislava přináší Jezulátku dar, však prozrazuje leccos o Preusslerově pojetí vztahu Zdislavy a Havla.

Ani svatá Zdislava z rodu Berků se neobjevila s prázdnýma rukama, přináší totiž něco v zástěře, nejdřív není znát, co to může být – a hle, jak zástěru otevře, je naplněna květy růží, jako tehdy, když jí její muž, zamračený Havel na Lemberku, přísahal, že ji zbije, když se ještě jednou opováží a bude zas tajně krmit u zámecké brány žebráky chlebem; a když ji přistihl, jak vyběhla k chudákům se zástěrou plnou chleba, vytasil pln hněvu meč a: „Ukaž, co máš v zástěře!“ zařval na ni v největší ráži; ale když ta blahoslavená otevírá zástěru, byl mezitím chléb pomocí boží proměněn v samé růže.⁹⁵

Ukázka Havla vykresluje jako „zamračeného“ a jeho hrubost se silně odráží v reakci na Zdislavinu snahu pomoci chudým. Samotná postava Zdislavy zde neměla prostor pro větší seberealizaci a projev, zmiňuje se o ní pouze jedna strana v páté kapitole. Avšak i z krátké zmínky je patrný autorův postoj k manželství zmiňované svěřice. Ukázka výše Zdislavu vykresluje jako osobu, jež se svými činy snaží pomáhat ostatním, avšak vyznačuje se i silnou vůlí, až tvrdohlavostí. Vzhledem k poměrům dané doby se jedná o atypický jev a to, že se žena

⁹⁵ PREUSSLER, O. *Útěk do Egypta přes Království české*. s. 43.

staví proti přáním svého muže, je velmi pokrokové. Krátká ukázka však čtenáři jasně naznačuje, či jednání je správné, a to už jen z toho důvodu, že Zdislaviny činy jsou pod boží ochranou.

Další ukázka demonstruje autorův subjektivní názor na pana Havla:

A Havel tu stál najednou s tak strašně hloupým výrazem, že se to nedá ani popsat (ale přece jen, dobře mu tak), a pak už s tím dal blahoslavené paní na Lemberku pokoj, snad kvůli té troše chleba nezchudl.⁹⁶

Autor čtenáři sarkastickým způsobem podává svůj názor na Havla z Lemberka. Ačkoliv se jedná o jednu větu, její výpovědní hodnota je velmi vysoká a Zdislavu nepřímou vykresluje v pozitivních barvách. Zdislava je kontextu Preusslerovy knihy zcela epizodní postavou, což se vymyká konceptu ostatních analyzovaných děl, avšak Otfried Preussler svým čtenářům přináší jeden z nejvýraznějších kontrastů osobnostních charakteristik manželského páru z Lemberka, čímž si jednoznačně zasluhuje pozornost čtenářů a zájemců o problematiku a život Zdislavy z Lemberka.

5.2. SHRNUÍ

V podkapitolách výše jsou vybrána díla, jež byla podrobena bližší analýze s cílem poskytnout přehled o způsobu vyobrazení postavy Zdislavy z Lemberka. Díla se svou podstatou liší, a to zejména historický román *V erbu lvíce*, jenž nejméně popisuje místní realie a místa, která jsou známá zejména místním. Věrně demonstruje dobu a citlivě přistupuje ke sporu vládnoucí vrstvy, jenž probíhal na pozadí Zdislavina života. Mazálková se svou *Paní z Lemberka* zaujme zejména mladší čtenáře, jelikož text je jednoduchý a čtivý. Kontrastem je však závěr, který se dramaticky liší od prvních tří čtvrtin díla.

Pojícím rysem všech děl je však Zdislavino milosrdenství, jímž se řídil celý její život. Coby historická postava je u nás pojímána do jisté míry jako fenomén, a to zejména z toho důvodu, že proti sobě neměla žádného protivníka ani nezažila žádný větší konflikt. To, že dodnes vznikají díla, jež ji oslavují, vystupuje čistě z povahy toho mála informací, které je o ní známo a kde je popisována jako žena čistá a hodná, léčitelky nadaná a nápomocná všem potřebným. Máme-li díla zařadit na základě dělení historického románu dle Blahoslava Dokoupila, je dělení o něco komplikovanější. Dílo Aleny Vrbové *V erbu lvíce* je možno řadit k syntetickému typu

⁹⁶ PREUSSLER, O. *Útěk do Egypta přes Království české*. s. 43.

historického románu, jelikož přesně a důkladně popisuje dobu, avšak nelpí na všech detailech. Zároveň spojuje jednání postav se specifiky dané doby a nepromítá do minulosti věci, jež tam nepatří. Alena Vrbová se drží historických faktů a využívá je jako prostředí k zasazení epického děje. Na rozdíl od románového typu čistě epického, v němž hrají historická fakta roli podružnou, jdou v tomto případě historické skutečnosti a epický děj ruku v ruce a navzájem se vyzdvihují. *Paní z Lemberka* Vojtěšky Mazálkové v sobě uplatňuje až pohádkové rysy, jež však přehlušuje psychologické prokreslení umírající ženy. Stejně tak je to u knihy Přemysla Ruta *O dobré paní Zdislavě*, v níž převládá fabulační schéma a psychologie postavy hlavní hrdinky nad přesností historických faktů, taktéž k problematice přistupuje pasáž z knihy Otfrieda Preusslera *Útěk do Egypta přes Království české*, jež Zdislavu staví do fiktivního světa, ale drží se některých historických poznatků.⁹⁷

Dalším společným rysem všech děl je skutečnost, že Zdislava v nich působí jako postava historická, jež kolem sebe však má velkou spoustu postav imaginovaných. Jako reálnou historickou postavu vnímáme též jejího manžela Havla z Markvartic, později z Lemberka. I přes málo dochovaných informací o Zdislavě jsme ji schopni označit za postavu historickou z důvodu její základní charakteristiky, která koresponduje s historickými fakty a všechna rozebíraná díla ji respektují.

Postav imaginovaných je však napříč díly o mnoho více. Jako příklad imaginované postavy, jež však reálně existovala a dala by se označit za postavu historickou, je matka Havla z Lemberka – Hostilka. Vojtěška Mazálková ji ve své knize *Paní z Lemberka* popsala na základě heterostereotypu tchyně – manželova matka, která dělá věci svým vlastním způsobem a nerespektuje ostatní. V tomto případě se však jedná o čistou fabulaci, jelikož doklad o tom, že by k něčemu podobnému došlo, neexistuje. V díle je absence bližší charakteristiky postavy Hostilky, tudíž je více než logické ji označit za postavu imaginovanou.

V případě této analýzy mají největší vliv na historickou postavu Zdislavy z Lemberka postavy imaginované. Na jejich popud provádí svou léčitelskou činnost i přes, ve většině děl zmiňovaný, nesouhlas svého muže. Postavy imaginované, bez důkazu své reálné existence, jsou v dílech mnohem častější. Jsou to všechny postavy, jež Zdislava léčila, veškerá stráž,

⁹⁷ DOKOUPIL, B. *Český historický román: 1945–1965*. s. 29–33.

dominikánští mniši, služebnictvo či například zpěvák Erhart, jež si Zdislava oblíbila, v díle Aleny Vrbové *V erbu lvice*.

Po Zdislavě je nejdůležitější postavou Havel z Lemberka. Většina děl jej vykresluje jako hrubého rytíře, který je v manželství velmi dominantní a Zdislavu a její tužby utlačuje. Havlovi je v dílech záměrně nasazována psi hlava a jeho špatné vlastnosti napomáhají utvářet čistě pozitivní obraz Zdislavy z Lemberka. V dílech se tak tvoří znatelný kontrast mezi oběma postavami. Na jedné straně postava Havla, jenž je ve většině případů přísný, ačkoliv milující, a na druhé straně postava Zdislavy, která upřednostňuje potřeby ostatních nad těmi svými, a v mnoha případech i nad potřebami své vlastní rodiny.

Nenacházíme zde jednoznačnou polaritu dobra a zla, jako tomu je v pohádkách, avšak čtenáři je v textu podsouváno, která z výše zmiňovaných postav je kladná a která záporná. Přestože většina analyzovaných děl obsahuje pasáže, kde Havel projevuje svou lásku ke své ženě a rodině, ve čtenářích více rezonují situace, kdy se choval hrubě či Zdislavě nedovoľoval plně realizovat její léčitel'ský potenciál. Křehká žena, která je věrná Bohu, svému muži a svému přesvědčení, bude v očích čtenáře vnímána vždy vlídněji než muž, který jí namísto podpory dává zákazy a omezuje ji. Tento kontrast můžeme však vnímat pozitivně, jelikož díla s tematikou Zdislavy z Lemberka Zdislavu tímto způsobem vyzdvihují a dávají vyniknout její výjimečnosti.

5.3. OSTATNÍ LITERATURA S TEMATIKOU ZDISLAVY Z LEMBERKA

Již výše je zmíněno, že Zdislava byla svou povahou unikátní a to, že se o ní dochovaly hned dvě zmínky v kronikách, značí, jak důležité věci za svůj život dokázala. To je jedním z hlavních důvodů, proč je k dnešku zaznamenáno tolik děl, která si za tematiku vybrala buď Zdislavu samotnou, či nějakou část jejího života.

Jméno Zdislavy z Lemberka je často spojováno pouze s katolickou církví, avšak analýza beletristických děl výše poukázala jasně na to, že existují i díla povahově vhodná pro čtenáře jiného či žádného vyznání. Přestože Bůh hrál ve Zdislavině životě velikou roli, není Bůh hlavním motivem většiny příběhů, nýbrž jím je Zdislavino milosrdenství, dobrota, láska k rodině a zázraky, které za svého života i po něm učinila.

Máme-li jmenovat některá další díla, můžeme uvést knihu manželů Novákových *Zdislava, plamen Boží*, povídky Magdalény Tůmové pod názvem *Povídky o svatě Zdislavě* či vědeckou studii Jakuba Demla *Píseň na blahoslavenou Zdislavu*.

Kromě beletrie vzniklo mnoho studií, sborníků a církevních textů. Osobností Zdislavy z Lemberka se zabývali různí historikové a vlastivědní pracovníci jako například Ambrož Svatoš, Václav Růžička, Ladislav Smejkal, Miloslav Sovadina, Václav Ryneš, Jaroslav Němec či Emanuel Vlček.

Mnoho církevních textů opěvuje Zdislavinu zbožnost a zázraky, které údajně za svůj život učinila, avšak beletristická díla ji zasazují do reálných situací a představují ji čtenářům jako kdysi doopravdy žijící postavu, která má zajímavý životní příběh plný těžkých překážek. Množství vznikajících děl jasně demonstruje, jak aktuální a živý je Zdislavin odkaz a že je stále důležité o něm mluvit.

Knihy se silně pojí k okolí Jablonného v Podještědí, jelikož právě zde Zdislava působila a je pohřbena. Samotné město tedy pokládá za důležité, aby byl odkaz Zdislavy z Lemberka stále živý, a podniká pro to kroky. V minulých letech si existenci světice město připomínalo například májovými pochody, kdy se děti z místní základní školy převlékly za poddané a šly z náměstí až ke studánce a k Lemberku. V čele průvodu jela Zdislava na koni a udávala celému průvodu ráz a tempo. Město také pravidelně upozorňuje na výročí úmrtí Zdislavy a aktivně se podílí na výročních akcích.

6. MÍSTOPIS

Všechna zmiňovaná díla popisují několik klíčových míst, která dodnes můžeme spojovat s postavou Zdislavy z Lemberka, a je zde velký předpoklad, že je sama za svého života navštěvovala. Bude-li opomenut její rodný Křižanov, výčet nejfrekventovanějších míst jejího pobytu se velmi zúží.

6.1. LEMBERK, JEHO OKOLÍ A SOUČÁSTI

Prvním místem Zdislavina pobytu je hrad Lemberk, ostatně je zmíněn i v jejím jméně. V době, kdy jej Zdislava obývala, měl však jinou podobu, než má dnes. Z gotického hradu je po mnoha rekonstrukcích a přestavbách raně barokní zámek (obrázek 1).

OBRÁZEK 1 – Lemberk. Foto autorka

Výňatky níže jsou pouze příklady, jelikož Lemberk a jeho okolí prostupuje většinu děl a je jejich velmi důležitou součástí. Ukázka a) z knihy *Zdislava Paní čistého života* popisuje drsnou přírodu Lužických hor a místo, kde se Havel rozhodl postavit Lemberk a založit osadu, později město, Jablonné v Podještědí. Totožnou situaci popisuje Vrbová v knize *V erbu lvice*. Opakující se motiv založení města a existence Lemberka rámuje příběhy o Zdislavě i v díle Vojtěšky Mazálkové v ukázce d).

Ukázka c) je výjimečná, jelikož popisuje vznik kaple přímo v prostorách Lemberka. Kaple je dodnes přístupná a provádí se v ní i svatební obřady. Ukázka e) popisuje okolní potoky. Zajímavá je zejména tím, že vzhledem k velikosti obou vodních toků o nich bez použití mapy vědí zpravidla pouze místní, čímž autorka dílo pevněji váže k Jablonnému a Lvové v Podještědí.

a) *„Ten neprostupný hvozď u Ploučnice vykácíme a založíme na jeho místě nové vesnice, které osadíme příčinlivými a bohabojnými kolonisty z Čech i z Němec. Z Jablonného vybudujeme výstavné město, jež se svým významem bude moci rovnat i samotné Žitavě. A nad ním postavíme pevný kamenný hrad. Už mám pro něj i jméno. Lemberk. Lví vrch.“⁹⁸*

b) *Zbrusu nová Jablonská osada se zabělala staveništěm už z dálky, vysoko nad ní vyvstal na ostrohu uprostřed zeleně, houštin a vod hrad Lemberk. Zasvitl obrýs vnější brány před hlubokým příkopem s padacím mostem, vysoký prst hradní věže i menší vížky...⁹⁹*

c) *„Rozhodl jsem se jako poděkování Bohu vystavět přímo tady v hlavní věži kapli,“ oznámil pan Havel své ženě, hned vzápětí ji velkoryse nabízejí, „a na tobě teď je, abys jako matka mého k životu se zdatně majícího syna navrhla, komu ji máme zasvětit.“ „Zasvěťme ji Sestoupení Ducha Svatého, neboť právě skrze něho a jeho prostřednictvím přichází k lidem radostné Boží poselství a milost,“ pronesla po chvílce zaujatě a s jakousi neochvějnou vnitřní jistotou Zdislava.¹⁰⁰*

d) *Blížili se k Lemberku. Už z dálky, než vjeli do leberských hvozďů, viděli modravou siluetu hor. A ty lesy? Hluboké a černé, živá hradba české země proti nepříteli ze severu... Když vyjeli z hlubokého lesa na malou mýtinu, vyvstal před nimi jako vidina mohutný hrad Lemberk.¹⁰¹*

⁹⁸ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 77–79.

⁹⁹ VRBOVÁ, A. *V erbu lvice: kronika o paní Zdislavě*. s. 105.

¹⁰⁰ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 92–93.

¹⁰¹ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 40–41.

e) *Letos přitrhla zima na Lemberk časně. Neúprosným kruhem obešla údolí, zaklekla mrazem potok Kněžický i Panenský, zapečetila studánku se zázračnou vodou.*¹⁰²

6.2. JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ, ČESKÁ VES, KLÁŠTER, BAZILIKA, OKOLÍ

Dalším významným místem je samotné město Jablonné v Podještědí (obrázek 2), do kterého Zdislava docházela a pomáhala jej společně s Havlem a příslušníky dominikánského řádu budovat. V samotném městě pak leží další z významných míst – klášter (obrázek 3), jenž zde kolem roku 1250 nechali s přispěním Havla a Zdislavy z Lemberka vystavět dominikáni. Dnešní podobu kláštera přehlušuje vystavěná majestátní budova baziliky sv. Vavřince a sv. Zdislavy (obrázek 4), jež byla vystavěna na počest Zdislavy na místě původního kostela. Zmiňovaná je také Česká Ves, jež je součástí města a leží na kopci, přes který dnes vede silnice směrem na Českou Lípou.

OBRÁZEK 2 – Jablonné v Podještědí. Foto autorka

Ukázky a) a b) kromě Jablonného a Lemberka zmiňují i Českou Ves, která je jednou z částí Jablonného v Podještědí. Nachází se na kopci, na který vede silnice směrem na Mimoň

¹⁰² VRBOVÁ, A. *V erbů Lvice: kronika o paní Zdislavě*. s. 184.

a Českou Lípu. Ukázka c) je výňatkem z knihy Aleny Vrbové, kde je zmíněna výstavba špitálu. O něm se zmiňují i následující ukázky z děl Mazálkové a Ruta – d) a e). Ukázky f) a g) se zabývají stavbou chrámu, dnešní baziliky minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy, a přilehlého dominikánského kláštera.

a) *Jen šeptem si budou vyprávět v České Vsi, jak na prahu večera, kdy vykonávala paní Zdislava své léčitelské dílo, dorazili do chaty dva zbrojenci z Lemberka.*¹⁰³

b) *Pan Havel vyjžděl se svými lidmi do lesů. V této roční době bylo zapotřebí mít přehled o zvěři v lese, hladoví vlci se odvažovali až k lidským příbytkům, do staré osady Česká Ves i do nově zakládané osady, která se bude jmenovat Jablonné.*¹⁰⁴

c) *Dole v Jablonném, uprostřed osady, kde vstanou základy nového chrámu, sroubili lešení pro síň prozatímní, rozlehlou a pustou, jež jen vzdáleně připomíná špitál Anežčin.*¹⁰⁵

OBRÁZEK 3 – Dominikánský klášter. Foto autorka

¹⁰³ VRBOVÁ, A. *V erbů lvice: kronika o paní Zdislavě*. s. 110.

¹⁰⁴ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 45.

¹⁰⁵ VRBOVÁ, A. *V erbů lvice: kronika o paní Zdislavě*. s. 184.

- d) *Než se na Lemberku narodil druhý syn, který dostal na křtu jméno Jaroslav po svém kmotrovi, byla v Jablonném dokončena špitální síň. Stěhovali se tam první obyvatelé. Posvěcením k úctě Ducha svatého, jako všechny tehdejší špitály, stává se v pohraničním hvozdu novým světlem k polidštění života v divočině.¹⁰⁶*
- e) *„Postavil jsem si hrad a teď v něm nemám koutek pro sebe. V jedné komnatě už kraluje pan syn, v druhé jsou mladší děti, z dalších je kaple, klášter, špitál, noclehárna. Bloudím tu jako strašidlo a nenalézám pokoje. Tak jsem si svůj domov nepředstavoval.“
„Uznávám jako vždycky, že máš pravdu,“ skloní hlavu Zdislava. „Je nejvyšší čas postavit kostel, klášter, špitál a noclehárnu ve městě. Budu ti pomáhat ze všech svých slabých sil.“¹⁰⁷*

OBRÁZEK 4 – Bazilika sv. Vavřince a sv. Zdislavy. Foto autorka

- f) *Ve dne se stavba hemží kameníky, zedníky, tesaři a pokrývači, v noci sem chodí stavět Zdislava. Jako je paprsek měsíce křehčí než světlo slunce, je Zdislava útlejší než*

¹⁰⁶ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 69.

¹⁰⁷ RUT, P. *O dobré paní Zdislavě*.

kterýkoliv z opálených hromotluků. Ti všichni staví dům Bohoslužby, Zdislava staví jeho noční stín. Až dostaví, spočine v něm navždy. Dodnes je v tom chrámu její hrob.¹⁰⁸

g) Tma kupodivu zmizí, pod klenbou Zdislaviných věček je světlo jak pod kupolí chrámu v Jablonném, jak pod nebeskou klenbou nad Lemberkem.¹⁰⁹

6.3. ZDISLAVINA STUDÁNKA, ALEJ, KAPLE NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE

Velmi frekventovaným místem napříč analyzovanými texty je také studánka zachycená na obrázku 5, jejíž vodu Zdislava užívala k léčení nemocných. Dnešní podoba se velmi liší od té, již znala Zdislava, jelikož místo, kde vyvěrá voda ze skály, je obestavěno pískovcovými schody a zábradlím a voda je sváděna žlabem do Panenského potoka. Přimo u skalního výklenku se nachází klasicistní glorieta, pod níž je malý oltář zasvěcený Zdislavě (obrázek 6). Od devatenáctého století se studánka stala poutním místem a její voda má oblibu jak mezi místními, tak mezi lidmi z širšího okolí. Zmiňovaná je taktéž lipová alej (obrázek 7), jež vede od Lemberka směrem ke studánce. Na konci aleje stojí kaple Nejsvětější Trojice (obrázek 8), kterou zmiňuje Alena Vrbová. Kaple byla vystavěna až koncem čtrnáctého století Haškem z Lemberka a s postavou Zdislavy z Lemberka se pojí pouze v souvislosti s poutním místem kultu svaté Zdislavy.

¹⁰⁸ RUT, P. *O dobré paní Zdislavě.*

¹⁰⁹ Tamtéž

OBRÁZEK 5 – Studánka. Foto autorka

OBRÁZEK 6 – Studánka altán. Foto autorka

Léčivá moc studánky pod Lemberkem je v okolí Jablonného v Podještědí známá. Tradice léčivé vody je velmi živá a pro vodu ze studánky si lidé jezdí z blízkého i širokého okolí. Studánka je jedním z ústředních motivů publikací, jelikož právě díky její léčivé vodě byla Zdislava schopna pomoci nemocným lidem. Ukázky a) a b) popisují místo a okolí studánky, avšak c) a d) se více zaměřují na léčivé účinky vody a na pocit a vztah, který Zdislava k vodě, a konkrétně ke studánce pod Lemberkem, měla.

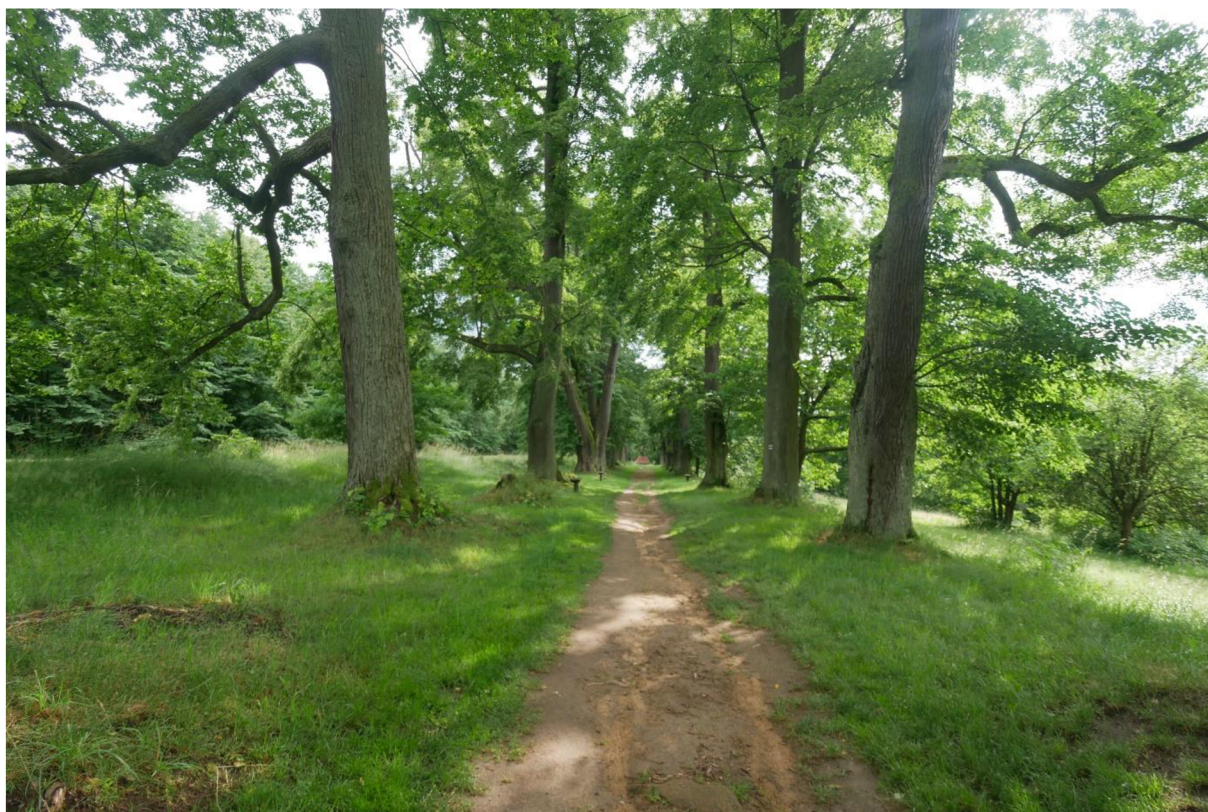
- a) *Mezi odhalenými kameny pod kapradím dosud nerozvinutým proudil, plynul, bublal, tiše jásal pramínek čiré křišťálové vody. Zdálo se jí, že nikdy neviděla nic tak čarokrásného.*¹¹⁰
- b) *V létě vyjžděla Zdislava se synáčkem ven z hradu. Se svým doprovodem sjížděla dolů do podhradí ke studánce svaté Přibyslavy. Do šumějícího lesa zpíval pramínek křišťálové vody a pomměnky se v ní zhlížely jako v zrcadle.*¹¹¹
- c) *Léta si budou ještě v celém kraji vyprávět, že lektvary té zázračné léčitelky, obklady ze studánky pod hradem, hojně zavlažené, postavily chlapíka za několik dnů na nohy.*¹¹²
- d) *K potokům i lesním jezírkům a studánkám to táhlo Zdislavu už odjakživa. (...) I tady na Lemberku a v okolí Jablonného. A právě k jedné z těch studánek na okraji hlubokých a temných hvozdů si toho jarního odpoledne vyšla na procházku...*¹¹³

¹¹⁰ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 48

¹¹¹ Tamtéž, s. 57

¹¹² VRBOVÁ, A. *V erbu lvíce: kronika o paní Zdislavě*. s. 111.

¹¹³ SÝKORA, P. a FERBAR, Z. *Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic*. s. 116.

OBRÁZEK 7 – *Lipová alej. Foto autorka*

Ukázky e) a f) popisují v textu méně frekventovaná místa. Lipová alej začíná malý kousek od Bredovského letohrádku, jenž je v těsné blízkosti Lemberka, a vede až dolů k rozcestí, kterým se dá sejít buď ke studánce, či směrem do Markvartic a Jablonného. Na konci aleje se nachází kaple Nejsvětější Trojice, jež však veřejnosti není přístupná.

OBRÁZEK 8 - Kaple Nejsvětější Trojice. Foto autorka

- e) *Rozeběhnout se tak lipovou alejí ke kapli, dolů ke studánce, vyjet si na ryzáčku, podívat se, jak roste nová osada, jak blízko klášterních stavení rýsuji půdorys chrámu...*¹¹⁴
- f) *Strmou stezku z hradu do podhradí Zdislava znala. Jezdívají tudy na bohoslužby do starého kostela v nově budovaném městě.*¹¹⁵

¹¹⁴ VRBOVÁ, A. *V erbu Ivic: kronika o paní Zdislavě*. s. 134.

¹¹⁵ MAZÁLKOVÁ, V. *Paní z Lemberka*. s. 48

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce si kladla za cíl postihnout nejvýznamnější beletrická díla, která interpretují život Zdislavy z Lemberka jakožto jejich postavy. Vzhledem k jejich velkému množství však nebylo možné postihnout veškerou beletristickou produkci s touto tematikou. Práce se nejdříve zaměřila na představení Zdislavy z Lemberka v historických souvislostech. Zde byl stručně popsán její život, rodinné zázemí, činy a vykonané dobré skutky, posmrtné blahořečení a následné svatořečení. Následně byl objasněn pojem historický román a teorie postavy literárního díla – zde byly postavy rozděleny do dvou kategorií na postavy historické a imaginované. Toto dělení hrálo v celkovém shrnutí důležitou roli, jelikož Zdislava jakožto historická postava byla ve vybraných dílech ovlivněna mnoha imaginovanými postavami.

Rozbor děl poukázal na jejich podobnost v pojetí vnitřní charakteristiky Zdislavy z Lemberka, jež byla vždy vykreslena jako křehká žena, milující manželka a matka, která upřednostňovala potřeby druhých nad svými vlastními. Díky svým léčitelským schopnostem zachránila či ulehčila život mnoha lidem. Citace vybraných děl zároveň jasně demonstrovaly nesouhlas jejího manžela Havla z Lemberka s přehnanou dobročinností jeho ženy, protože ji to vyčerpávalo. Přístup, který k tomuto faktu měla Zdislava, se však lišil. Na druhé straně interpretace stejné situace v publikaci Přemysla Ruta *O dobré paní Zdislavě* Zdislavu popisuje jako silnou ženu, jež je schopna svou výřečností a schopností argumentovat přesvědčit svého muže, aby ustoupil svým nárokům a zanechal obav o její zdraví. Alena Vrbová v románu *Verbu lvice* Zdislavu popisuje jako křehkou ženu se silnou vůlí. I tady odolala přáním svého muže, aby polevila a věnovala se odpočinku. Zde je Havel vylíčen jako přísný muž, avšak Vrbová neopomíná ani jeho empatickou a milující stránku, se kterou se pak k Zdislavě obrací. Román *Verbu lvice* byl i zfilmován, avšak z filmového ztvárnění vychází Havel spíše jako hrubý než pouze přísný.

Dále bylo zmíněno, že na historickou postavu Zdislavy z Lemberka v dílech značně působily postavy imaginované zpodobněné služebnictvem, nemocnými či dominikánskými mnichy. Imaginované postavy, které zřetelně vybočují, jsou například Havlova matka Hostilka v díle Vojtěšky Mazálkové *O dobré paní Zdislavě* či zpěvák Erhart v knize Aleny Vrbové *Verbu lvice*. Hlavní rozdíl mezi nimi je ten, že Hostilka je reálnou historickou postavou, již však kvůli nedostačené vnitřní charakteristice a značné stylizaci řadíme mezi postavy imaginované. Na druhé straně je zde postava potulného zpěváka Erharta, jenž je imaginovanou postavou, která si však získala Zdislavinu oblibu, a v celkové koncepci díla je jednou z důležitých postav,

jež dopomohly k dokreslení celé atmosféry. Důležitou roli při tvorbě charakteristiky Zdislavy z Lemberka hrají i prostředí a doba. Světice žila v době, kdy na našem území docházelo ke sporu uvnitř vládnoucí vrstvy, ve které se proti sobě stavěli otec a syn – český král Václav I. a jeho druhorozený syn Přemysl Otakar II. Tato informace byla zmíněna ve všech dílech a byla jí přičítána značná důležitost.

Podkapitola s názvem Místopis ukázala fotografie míst, jež se v souvislosti se Zdislavou z Lemberka v dílech vyskytovala nejčastěji nebo na ně byl kladen důraz. Dnešní podoba, zobrazená na fotografiích, se sice liší od podoby míst ve třináctém století, ale nynější vzhled zámku je dokladem toho, že kult Zdislavy z Lemberka je stále živý. Zámek je v sezoně hojně navštěvovaný turisty a prohlídka návštěvníky dostane do míst, kde Zdislava žila a kde se běžně pohybovala, například do černé kuchyně.

Zdislava se dostala do názvu mnoha organizací, například nemocnic, školských zařízení, hospicových péčí, nadací, center atp. Město Jablonné v Podještědí má velkou zásluhu na udržování Zdislavina obrazu při životě, pořádá spoustu akcí na oslavu světice, soutěží pro děti, poutí a jiných zábavných a edukačních aktivit.

Tato bakalářská práce je důkazem skutečnosti, že Zdislava je i v dnešní době považována za inspirativní osobnost našich dějin. Množství nově vznikajících beletristických prací z různých žánrových oblastí a také mimoliterárních ohlasů, zmíněných v předchozím odstavci, jasně dokládá aktuálnost a význam postavy Zdislavy z Lemberka. Práce jako celek obohacuje oblast regionální literatury, jelikož na jednom místě shrnuje několik děl s tematikou postavy, která je silně spojena s Libereckým krajem, a čtenáři poskytuje dostatek informací jak o postavě Zdislavy z Lemberka, tak i o literatuře, která o ní byla napsána. Pro zájemce o tuto tematiku může být tato bakalářská práce inspirací k volnému navázání či vytvoření práce podobného charakteru.

POUŽITÁ LITERATURA

Primární literatura

SÝKORA, Pavel a FERBAR, Zdeněk. Zdislava Paní čistého života: příběh jedné z českých světic. Praha: Infoc, 1995.

MAZÁLKOVÁ, Vojtěška. Paní z Lemberka. Brno: Petrov, 1991. ISBN 80-85247-04-6.

PREUSSLER, Otfried. Útěk do Egypta přes Království české. Přeložil Ladislav Josef BERAN, ilustroval Adolf BORN. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-180-6.

RUT, Přemysl. O dobré paní Zdislavě. Brno: Kartuziánské nakladatelství a vydavatelství, 2002. ISBN 80-901943-5-4.

VRBOVÁ, Alena. V erbu Ivice: kronika o paní Zdislavě. Praha: Československý spisovatel, 1977. Žatva (Československý spisovatel).

Sekundární literatura

COHN, D. Co dělá fikci fikcí. Praha: Academia, 2009. Možné světy. ISBN 978-80-200-1718-5.

ČUŘÍN, M. Beletristické reprezentace Zdislavy z Lemberka. In: Fontes Nissae, Volume 21, pp 2–15, 1 June 2021

DOKOUPIL, B. Český historický román: 1945–1965. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987.

DOLEŽEL, L. Fikce a historie v období postmoderny. Praha: Academia, 2008. Možné světy. ISBN 978-80-200-1581-5.

DURYCH, J. Světlo ve tmách: Blahoslavená Zdislava. 2. vyd., ve Vyšehradu 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1991. ISBN 80-7021-062-1.

DALIMIL. Česká kronika tak řečeného Dalimila. V Praze: Laichter, 1920. Žeň z literatur.

HODROVÁ, D. ... na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

KALISTA, Z. Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Doplněné vyd. Praha: Zvon, 1991, 341 s. Reprint vydání Křesťanské akademie, Řím 1969. ISBN 80-7113-042-7.

KROPÁČEK, J. a kol., Severní Čechy. Krajina, historie, umělecké památky, Praha 1981.

KUČA, K. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2011. ISBN 80-85983-12-5.

Cronica domus Sarensis: maior et minor. Brno: Blok, 2003. ISBN 80-239-0494-9.

MOCNÁ, D., PETERKA, J. a kol. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NĚMEC, J. Zázraky ke kanonizaci českých světců. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009. ISBN 978 80 7266 315 6.

NĚMEC, J. Zdislava z Lemberka: Úcta a svatořečení. Postulazione Generale O.P. Řím 1988.

NĚMEC, J. Legitimita a význam kanonizace bl. Zdislavy. In: Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka vydaný při příležitosti sympozia a výstavy ke svatořečení paní Zdislavy v roce 1995. Praha: Krystal OP, 1995. ISBN 80-859-2903-1.

PETERKA, J. Teorie literatury pro učitele. Úvaly: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 987-80-239-9284-7.

PIŤHA, P. Blahoslavená Zdislava. Ilustroval Jan GABLER. Praha: Zvon, 1991. Světci desetiletí duchovní obnovy. ISBN 80-7113-036-2.

RŮŽIČKA, V. Paní Zdislava z Lemberka – významná osobnost českého středověku. In: P. Zdislava z Jablonného, Vyd. 1. Mimoň: Ralsko.

SOVADINA, M. Jablonné v Podještědí – Historický přehled. In: P. Zdislava z Jablonného, Vyd. 1. Mimoň: Ralsko.

SVATOŠ, A. Historická osobnost a význam Zdislavy z Lemberka. In: Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka vydaný při příležitosti sympozia a výstavy ke svatořečení paní Zdislavy v roce 1995. Praha: Krystal OP, 1995. ISBN 80-859-2903-1.

VLČEK, E. Fyzická osobnost blahoslavené Zdislavy. In: Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka. Praha: Krystal OP, 1995.

VLČEK, E. Osudy českých patronů. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-131-8.

WALDSTEIN WARTENBERG, B. Svatá Zdislava a její doba. Brandýs nad Labem Stará Boleslav: Martin, 2002.

Internetové zdroje

Historie. Zdislava.cz [online]. Jablonné v Podještědí: Klášter dominikánů Jablonné v Podještědí, 2022, 2022 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.zdislava.cz/klaster-2/historie/>

Historie Křižanova – Vznik Křižanova: Křižanov. Městys Křižanov: Křižanov [online]. 2013 AdminPro 2013 [cit. 2020-12-20]. Dostupné z: <https://www.krizanov.cz/historie/historie-krizanova>

KRÁLOVÁ, J. *Postavy románů Vladimíra Neffa* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kivhv7/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

SOUKUPOVÁ, H. Stavebně historický průzkum zámku Lemberk Zamek-lembek [online]. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.zamek-lembek.cz/cs/o-zamku/historie>

VLČEK, E. Osudy českých patronů. Hospodářská a kulturní studia (HKS): WIKI [online]. Praha: Ekonomické fakulta ČZU, 2022, 2022 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://www.hks.re/wiki/doku.php?id=e.vlcek_-_jana_reinwartova